

Livonijas Indriķa hronikas vēstures teoloģijas shēma

Moto: „Tā notika, ka visi pie Daugavas dzīvojošie līvi, sirdī apmulsuši un garā iztrūcināti, deva ķīlniekus un izlīga ar bīskapa kungu un pārējiem vāciešiem, un tie no viņiem, kas vēl bija pagāni, apsoliņa kristīties. Tā nevaldāmā un pagānu paražām pārlieku nodevusies tauta pēc Kristus aicinājuma pakāpeniski tika aizvadīta tā Kunga jūgā un, atstādama sava pagānisma tumsību, caur ticību ieraudzīja patieso gaismu, kas ir Kristus.” (*Indriķa hronika*, IX, 13)

„*Roma dictat iura, Riga vero rigat gentes.*”

(„Roma dāvā tiesības, bet Rīga kristī pagānus.” *Indriķa hronika*, XIX, 7)

Ievads

Problēmas nostādne

Šī darba uzdevums ir noskaidrot Indriķa hronikas¹ vēstures teoloģijas pamataspektus. Ar vēstures teoloģiju tiek saprasta Dieva darbības vēsturē apjēgsme.

Izpētes stāvoklis

Tēma latviski rakstošo pētnieku vidū ir skatīta nepilnīgi. Latviešu vēsturnieks Vilis Biļķins (1887–1974) darbā „Indriķa Livonijas hronika viduslaiku gara gaismā”² strukturēti norāda uz hronikas personāžiem (Dievs, Kristus, sv. Jaunava, tās kalpi – vācieši, ordenis un tā mestri, priesteri, bīskapi, soģi un sv. Jaunavas pretinieki – velns, pagānu dievi un paši pagāni), kā arī min hronikas pamattēmas. Tomēr darbam trūkst vienojošās idejas, kas izteiktu hronikas konceptu. Paretam V. Biļķins piemin terminu „vēstures filozofija”, bet to nepaskaidro. Tas zināmā mērā joprojām atspoguļo Latvijas vēstures kā zinātnes kopējo situāciju, proti, tai trūkst vēstures filozofijas. Par

---

¹ Pētījumam izmantots hronikas izdevums: *Indriķa hronika*. No lafīņu val. tulk. Ābrams Feldhūns; Ē. Mugarēviča priekšvārds. Rīga: Zinātne, 1993.

² Biļķins, Vilis. *Indriķa Livonijas hronika viduslaiku gara gaismā*. Rīga: Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīvs, 1931.

to garāmejojot tika minēts Latvijas vēsturnieku I kongresā 2011. gada 16.–17. septembrī.

Situācija Latvijas teoloģijas laukā ir vēl bēdīgāka. Latviešu vēsturnieki Livonijas Indriķa hroniku ir pētījuši, bet latviski rakstošie teologi to nav darījuši. Izņēmums ir bijušā Lutera akadēmijas rektora Reinharda Slenczka referāts „Karš – kristība – miers”³ Kaupo veiktajā konferencē,⁴ kas analizē kristības un miera saistību hronikā. Salīdzinājumā ar vēsturniekiem Latvijas teologi nav nonākuši pat līdz atziņai par vēstures teoloģijas trūkumu savā nozarē.

Cik zināms autoram, tad, neskatoties uz samērā labo hronikas kopējo izpēti stāvokli,⁵ arī ārzemju presē virsrakstā minētā tēma nav izpelnījies pietiekamu uzmanību.

I daļa

Hronikas ideoloģiskie raksturlielumi

Augustīna ietekme

V. Biļķins raksta: „Indriķis, smeldams galvenām kārtām garīgo barību no sv. Augustīna ideju garā sacerētās vidus laiku baznīcas literatūras, raugās uz šejienes vēsturiskiem norisinājumiem, tautām un personām caur šo ideju rāmjiem un raksturo to darbus un tikumus pēc šīs literatūras paraugiem.”⁶

Krusta karu laikmeta ideoloģizētajai kristietībai īpaši nozīmīgs bija Augustīna duālisms. Baznīctēvs saka: „Visu cilvēku dzimtu, kuras dzīve no Ādama līdz šī laikmeta noslēgumam ir it kā viena cilvēka dzīve, vada dievišķā nodoma likumi, tā, ka

---

³ Slenczka, Reinhard. Karš – kristība – miers. Nosacījumi vienotībai (religīso un politisko kopību attiecības pēc Indriķa hronikas ziņām). *Militārais Apskats*, 1998, Nr. 2 (108). Vācu luterāņu teologs Dr. Hab. Theol. R.Slenczka (latviski arī *Slenska*) (*Slenczka*, dz. 1931 -) pēc emeritūras Vācijā uzņēmas rektora pienākumus Lutera akadēmijā Rīgā 1997-2005.

⁴ 14.08.1997. LELB sv. Meinarda dienas ietvaros organizēja konferenci „Kaupo: varonis vai nodevējs?”.

⁵ Piem., sk. bibliogrāfiju: Tamm, Mark, et al. (eds.). *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: a Companion to the Chronicle of Henry of Livonia*. Farnham: Ashgate, 2011. P. 457–472.

⁶ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 104. lpp.

tā ir sadalīta divās ģintīs. Pie vienas no tiem pieder bezgožu pulks, kas nes zemišķa cilvēka tēlu no laikmeta sākuma līdz beigām. Pie otras – cilvēku ģints, kas ir uzticīgi vienam vienīgajam Dievam.”⁷ Divu valstību – Zemes un Dieva valstību savstarpējā cīņa nosaka gan cilvēces rašanos, gan tās attīstību. Jāpiekrīt V. Biļķinam, ka Augustīns, „salīdzinādamas abas pasaules, pagānisko un kristīto, un rādīdams lielo pretstatību, kas bija starp abām, .. deva cīņas ideoloģiju tiem, kas cīnījās pret pagānismu. Viņa duālistiskās idejas, kam atbilda arī nemitīgās cīņas, kas norisinājās starp kristītiem un pagāniem, īsto, katoļu ticību un herētismu, .. bija dzīvas visos vidus laikos, tapdamas par īpatnēju tā laika vēstures filozofiju.”⁸

Nozīmīga tēma Augustīna varmācības leģitīmā izmantošanā bija sv. Rakstu vieta Lk 14: 23⁹ – līdžība par kāzu galdu saimnieku, kurš izsūta kalpu uz ceļa, lai tas spiež ienākt viesus svinībās. Patvaļīgi skaidrota, tā tapa par it kā bibliiski pamatotu krusta karu ideoloģijas populāro lozungu „Spiediet ienākt!”¹⁰ („*compelle intrare!*” – latīn.).¹¹

Šī raksta tēmas sakarā jāatzīmē Augustīna ieguldījums kristīgās vēstures teoloģijas izstrādē. M. Bargs saka: „Apstākļi, ka ticības apliecība tika izteikta ģeogrāfiski lokalizētu un vēsturiski datētu notikumu veidā, jau no sākuma noteica nepieciešamību – un „Baznīcas tēvi” to asi sajuta – ķerties pie vispārinātas, no

---

⁷ Augustīns, *Par patieso reliģiju*, 27.

http://azbyka.ru/?otechnik/Avrelij_Avgustin/ob_istinnoj_religii=27 skatīts 26.08.2012.

⁸ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 7. lpp.

⁹ „Kalps sacīja: kungs, ir darīts, kā tu pavēlēji, bet vēl ir vietas. Tad kungs sacīja kalpam: ej uz lielceļiem un sētmalēm un spied visus nākt iekšā, lai mans nams būtu pilns” (Lk 14: 22–23).

¹⁰ Kā ironiski atzīmē Kristiansens: „Bruņinieki un bruņoti mūki izveidoja .. varas un bīskapijas uz vietējo iedzīvotāju mugurām, kuru labumam visi sv. Raksti tika vienkāršoti saukļi „spied viņu ienākt”.” Christiansen, Eric. *The Northern Crusades*. London: Penguin Books, 1997. P. 93.

¹¹ Teiermans domā, ka Indriķa skatījumā, „tā kā pakļautajiem ir dota pestīšanas iespēja, pakļāvēju nodoms ir taisns un labs”. Tyerman, Christopher. Henry of Livonia and the Ideology of Crusading. In: Tamm, Mark, et al. (eds.). *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: a Companion to the Chronicle of Henry of Livonia*. Farnham: Ashgate, 2011. P. 38. Pakļaušana un vācu valdīšana ir atkarīga no atgriešanas kā sociālas un politiskas kontroles, saliedēšanas un disciplīnas līdzekļa, kas ticīgajiem var tikt pasniegts kā uzspiesta mācība atgriezto pašu labā, kā atgrieztā Kaupo gadījumā Indriķis pielīdzina kristietību materiālai veiksmi un labklājībai. Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 41. Pāvests Inocents III (1161–1216) Klermonā, runājot par krusta karu, sacīja: „*Deus vult!*” (Dievs to grib! – latīn.), Bernards no Klervo (1091–1153) – „atgriez vai iznīcināt!”.

notikumu konkrētās gaitas abstrahētas vēstures „idejas” izveides. .. Ar kristietību eiropeiskajā tradīcijā radās objektīvas vēstures ideja, t.i., vēsture kā process, radās tāds vēsturisko notikumu interpretācijas veids, kas prasīja meklēt jēgu nevis vēsturisko darbinieku – vēstures „aģentu” motīvos, bet pašos notikumos. Kristīgā pasaules redzējuma ietvaros tas nozīmēja nepieciešamību paskaidrot notikumus ār- un pārvēsturiskos, transcendentālos jēdzienos. Rezultātā vēstures ideja ieguva vēstures teoloģijas veidu.”¹²

Vēstures izpratnes ziņā Indriķa hronika ar savu, kā vēlāk redzēsim, pakāpienveida attīstību ir Augustīna (un viduslaiku vispār) vēstures teoloģijas paveids. Lai izprastu to pilnīgāk, ielūkosimies viduslaiku laikapziņas vispārējās noteiksmēs.

Viduslaiku vēstures teoloģijas izpratnes raksturlielumi

Viduslaikos vēstures teoloģijai (un Indriķa hronikai kā tās pārstāvei) piemīt šādas būtiskas raksturīgas iezīmes.

1) Laika linearitāte,¹³ providenciālisms un galīgums. Augustīna izpratnē trīs kosmiska mēroga „svētās vēstures” notikumi: radīšana, Kristus iemiestošanās, Viņa otrreizējā nākšana izvērš¹⁴ laiku taisnē „pagātne – tagadne – nākotne” un norāda uz Dieva iepriekšnolemtā nodoma īstenošanos, providences darbību, kas noslēgsies ar Kristus otrreizējo atnākšanu uz tiesu un augšāmcelšanos. Tas iezīmē laika galīgumu.¹⁵ „Attiecībā uz šiem pārvēsturiskajiem izcelsmes un gala punktiem, [Augustīnam] vēsture pati ir

---

¹² Barg, M. *Epokhi i idei: stanovlenie istorizma*. Moskva: Mysl', 1987. S. 83.

¹³ Metavēstures linearitāte tomēr ietver sevī arī zināmas cikliskas laika struktūras: Baznīcas kalendāru, liturģiju, dabas sezonālos un cilvēka mūža ciklus. Pašā hronikas tekstā „atgriešanās” frāzes ir bieži sastopamas: „priecīgi atgriezās mājās” u.tml. (piem., XII, 6). Sīkāk sk.: Undsuck, Jaan. Sacred History, Profane History: Uses of the Bible in the Chronicle of Henry of Livonia. In: Tamm, Mark, et al. (eds.). *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: a Companion to the Chronicle of Henry of Livonia*. Farnham: Ashgate, 2011. P. 70–75.

¹⁴ Kristietība atraida pagānisko ciklisko laika izpratni, kas balstīta uz empīriskajiem debess ķermeņu riņķojuma vērojumiem, kā arī dabas sezonālajiem cikliem. Pagāniskajā izpratnē cilvēks ir atkarīgs no pasaules spēku riņķojuma, to mūžīgās atgriešanās, nemitīgās atkārtošānās. Savukārt Kristus ar savu iemiestošanās, augšāmcelšanos un apsoltījumu par otrreizējo nākšanu burtiski „atliec” pagānisko laika apli par kristīgo laika taisni.

¹⁵ „Laika vairs nebūs” (Atkl. 10: 7).

starplaiks starp pagātnes svētās jēgas izpaušanu un tās nākotnes piepildījumu.”¹⁶ Vēsture ir laiks starp pirms-vēsturi un pēc-vēsturi debesīs.

2) Laika kristocentriskums. Laika atskaite ir *ante* un *post Christum* (latīn.) – pirms un pēc Kristus. Indriķa gadījumā gan ontoloģisko kristocentriskumu faktiski nomaina funkcionāls eklesiocentrisms, kas izpaužas pat hronikas laika atskaitē – gadus neskaita no Kristus dzimšanas – 25. decembra, bet Marijas pasludināšanas dienas – 25. marta. Te jāatceras, ka Marija bija Baznīcas (un Livonijas) aizbildne.

3) Laika teleoloģiskums. Linearitāte izpaužas laika izpratnes teleoloģiskumā – tā orientācijā no pagātnes caur tagadni uz nākotnes piepildījumu laika eshatoloģiskajā noslēgumā kā galamērķi. Šāds laika apjēgsmes veids sniedz metavēstures paraugu visai kristīgai ticībai kopumā.¹⁷

4) Notikumu unikalitāte. Laika līnija ir neatgriezeniska, tāpēc „svētajā vēsturē” katrs notikums ir vienreizējs, neatkātojams: „Kristus vienreiz ir miris par mūsu grēkiem (*Semel Christus mortuus est pro peccatis nostris* – latīn.).”¹⁸

5) Laika universalitāte. Tā kā Dievs ir absolūts, tad Viņa vara izplatās uz visu pasauli, tai skaitā arī uz visu ar laiku saistīto. Pagānisms cilvēcei vairs nav leģitīma alternatīva, tikai grēcīgā cilvēka dumpīgā pretošanās, aklums un neziņa, reliģisks regress, jo: „Viņš mira par visiem, lai tie, kas dzīvo, nedzīvo vairs sev pašiem, bet Tam, kas par viņiem miris un uzmodināts” (2. Kor. 5: 15).

6) Eshatoloģisms, piepildījums. Laiks eshatoloģiski tiecas no temporalitātes uz mūžību, kur tas gūst savu jēgas piepildījumu. Kristus otrreizējā atnākšana uz tiesu top par cilvēces vēstures un katra atsevišķā cilvēka dzīves un tās vērtības augstāko atskaites punktu un vienlaikus arī pēdīgo piepildījumu.

7) Laikapziņai piemīt arī specifiska ētiskā dimensija. „Pamatojoties uz noteiktu apļu mūžīgu griešanos, mēs varam sagaidīt tikai nožēlojamības un laimes aklu riņķojumu, tas ir, mānīgu svētlaimi un īstu nožēlojamību, bet ne

---

¹⁶ Löwith, Karl. *Meaning in History: The Theological Implications of the Philosophy of History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1957. P. 169.

¹⁷ Vairāk par to: Kalme, Guntis. Kristus – laika Kungs. *Kristietība pasaules kultūrā*: zin. konf., Rīga 2000. g. 12.–13. maijs. Rīga: Vārds, 2000. 19.–29. lpp.

¹⁸ Augustīns. *De civitas Dei*, XII, 13.

mūžīgu svētlaimi – tikai viena un tā paša nemitīgu atkārtojumu, bet neko jaunu, atpestījošu un galīgu. Kristīgā ticība patiesi apsola pestīšanu un mūžīgu svētlaimi tiem, kas mīl Dievu, kamēr bezdievīgā tukšo riņķojumu mācība paralizē pašu cerību un mīlestību,” – tā Augustīna laikapziņas ētisko dimensiju raksturo Karls Lēvics.¹⁹ Kristietim cerība ir pienākums.²⁰

8) Laika duālais raksturs. Laiks rit paralēli divās atšķirīgās dimensijās: sakrālajā un profānajā, kas pasaulei attiecīgi iezīmē universālo un lokālo līmeni, dievišķo likumu nepieciešamību un zemišķo faktu nejaušību. Augustīna skatījumā vēstures būtība ir konflikts starp *Civitas Dei* (Dieva pilsēta – latīn.) un *Civitas Terrena* (Zemes pilsēta – latīn.).

9) Sakrālā laika jēgpilnums. Jautājums par vēstures norišu jēgu ir atbildams vienīgi no pārvēstures skatpunkta. Tai piemīt milzu „paskaidrošanas spēja”.²¹ Turklāt atbilde nereti var būt kā Dieva suverenitātes apliecinājums („tam Kungam to vajag”, Mt 21: 3), ne zinātkāres apmierinājums. Ir zināms vispārējais Dieva nodoms sniegt pestīšanas vēsti visiem, bet ne vienmēr šī plāna konkrētās detaļas. Šī neziņa jāpārvar ar ticību („Mēs dzīvojam ticībā, ne skatīšanā.” 2. Kor. 5: 7) kā uzticību Dieva viszinībai, apredzībai un gādībai.

10) Profānā laika iracionalitāte un haotisms. Tā kā profānajam laikam nav pašam sava autonoma esības avota, tad starp notikumiem nav būtiskas kontinuitātes, pat ja providence tos ir izkārtojusi līdzās uz laika taisnes. Notikumiem nav „horizontāls”, vienīgi „vertikāls” skaidrojums. Pēc būtības tie ir „akli”. Ar to izskaidrojams, ka hronikā starp Meinardu, Bertoldu un Albertu ir tikai hronoloģiska secība, bet nav būtiskas cita veida cēloņsakarības vai pārmantojamības.²² Par „profānās” vēstures notikumiem vispirms jāspriež no mūžības (*sub specie aeternitatis* – latīn.) skatpunkta.

11) Providences prioritāte pār temporalitāti. Dieva radīšana nebeidzas ar pasaules izveidi. Radīšana kā esošā uzturēšana un attīstība ir nepārtraukta

---

¹⁹ Löwith, K. *Meaning in History...*, p. 163–164.

²⁰ Turpat, 165. lpp.

²¹ Barg, M. *Epokhi i idei...*, s. 191–192.

²² Piem., Meinarda pirmie kristītie vietējie – Viliendi, Uldenago, Vade, Valdeko, Gerveders, Vieco (I, 7) hronikā nekur vairs netiek pieminēti; Alberts par savu rezidenci izvēlas nevis Ikšķili, bet Rīgu.

radīšana, tātad – nemitīga iedarbība uz cilvēka dzīves norisi. Radība un cilvēks kā tās būtiskākā sastāvdaļa pastāv tikai nemitīgā saiknē ar Radītāju.²³

12) Vēsture kā personisks un būtisks vēstījums. Vēsture ir ne tik daudz zināšanu krātuve, cik vēsts, kas uzrunā lasītāju kā īstenība. Sakrālā vēsture caur ticību dara cilvēku līdzdalīgu, iekļaujot viņu tās norisē.

13) Dievs ir pilnīgs, ticīgais – tikai daļējs vēstures subjekts. Patiesais, pilnīgais, nekā un neviena nenosacītais, autonomais vēstures subjekts ir Dievs. Ticīgie var būt tikai daļēji vēstures subjekti, tādā mērā, kā tie apzināti pilda Dieva gribu. Viņu rīcībai tad ir dievišķās instrumentalitātes raksturs, proti, Dievs darbojas „caur” viņiem kā saviem apzinīgiem kalpiem. Dieva gribas īstenošana, kaut iedvesmojoša un pacilājoša, tomēr ne vienmēr ir viegla un tīkama, jo nākas sadurties ar pretestību. Bet Dieva darbība bieži ir daudzdimensionāla, proti, Viņa nodoms ietilpst arī savu cilvēcisko instrumentu pilnveidošana. Hronikā tie ir vācu kristieši un kristietībā pārgājušie vietējie. Savukārt vēstures objekti ir pagāni. Dievs savas visvarenības dēļ vienalga veic savus nodomus, izmantojot arī viņus, bet jau kā „aklus” instrumentus. Vēl citos gadījumos Dievs darbojas „pāri” cilvēkiem – kā krustnešiem, tā pagāniem, nostādot tos notikušu faktu priekšā. Viņiem tad nākas tikai pazemībā,²⁴ godbijībā²⁵ un pateicībā²⁶ pieņemt šo vienu no daudzām Dieva suverenitātes izpausmēm.

Šīs bija dažas viduslaiku laikapziņas vispārējās noteiksmes. Līdztekus tām kristietība vairākos gadsimtos ir piedzīvojusi būtiskas pārmaiņas, kas nozīmīgi ietekmē Indriķa hronikas idejiski tematisko kontekstu.

Pārmaiņas nākamajos gadsimtos

Augustīnu no krusta karu laikmeta šķir apmēram septiņi gadsimti. Tajos ir notikusi nozīmīga kristietības pārmaiņa. Kristietība, izejot no Vidusjūras baseina un ieejot Rietumeiropā, iekļāva sevī barbaru cilšu kultūru un mentalitāti, pārtopot par viduslaiku kristietību. Lai arī vairāku gadsimtu iedarbības rezultātā izdevās pakļaut

---

²³ Augustīns. *Confesiones*, XII, 4.

²⁴ „Kas gan ir izpratis Dieva prātu, kas ir bijis Viņa padoma devējs?” (Rom. 11: 34)

²⁵ „Lieli ir Tavi darbi, Kungs mans Dievs, ko Tu mūsu labad esi darījis.” (Ps 40: 6)

²⁶ „Teici To Kungu, mana dvēsele, un neaizmirsti, ko Viņš tev labu darījis!” (Ps 103: 2)

kristietības ietekmei jaunas teritorijas, taču šīs integrācijas rezultātā nozīmīgi mainījās arī pats kristīgās ticības izpausmes veids un tās aktuālā problemātika.

Ja Augustīnam bija nozīmīgas redzamās un neredzamās Baznīcas attiecības, tad krusta karu laikmetā tā vairs nebija aktualitāte. Problēma tika atrisināta, Baznīcai jau vairākus gadsimtus identificējoties ar Romas Baznīcas institucionalizēto un dievišķoto hierarhiju. Ja Augustīns izstrādāja „taisnā kara” pamatprincipus, tad 12. gadsimtā tas jau bija tapis par „svēto karu”.²⁷ Ja baznīctēvs runāja par Baznīcas un valsts attiecībām kā par problēmu, tad 12. gadsimtā laicīgā un garīgā vara bija jau faktiski saplūduši. Šis process sākās ar imperatoru Konstantīna²⁸ un Teodosija dekrētiem²⁹ un viduslaikos jau bija guvis pilnbriedu. Viens Dievs pārrauga universu, attiecīgi – Viņa pārstāve Baznīca (*Una sancta* ‘viena svēta’ – latīn.) pārvalda pasauli. Baznīca kā Dieva visvarenības faktiskā pārstāve iemieso visu Viņa varu, tāpēc tā savu mērķu īstenošanai drīkst lietot varas pilnību – kā garīgo, tā fizisko. To izsaka viduslaiku Baznīcas „divu zobenu” koncepts.

Ņemot vērā šīs noteiksmes, jāatzīmē, ka Indriķa hronikas tematiku un tās izvērsumu daudz vairāk un tiešāk nosaka paša krusta karu laikmeta ideoloģija un propaganda.

Krusta karu ideoloģija un propaganda

---

²⁷ „Taisnais karš” paredzēja Baznīcas aizstāvēšanu, „svētais karš” – sākotnēji (1. krusta karš) Jeruzalemes atkarošanu no musulmaņiem. Vēlāk tas tika izmantots piespiedu pievēršanai kristietībai un ķecerību apkarošanai. Saskaņā ar „taisnā kara” mācību pagāniem nedrīkstēja varmācīgi uzbrukt tikai tāpēc, ka viņi ir pagāni. Baznīcas likums aizliedza piespiedu atgriešanu. Vajadzēja atrast citus iemeslus, piem., ka pagāni konkrētajā vietā bija drauds tur esošajiem kristiešiem vai ka tie bija nemitīgi atkritēji. Krusta karu saistot ar svētceļojumu, visus attiecīgos krusta kara simbolus – krustu, Kristu, grēknožēlu, asinsliedību, atgriešanu un pat Svēto zemi pārvietoja tur, kur vien devās krustneši, lai gūtu indulgences. Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 26, 35.

²⁸ 311. g. imperatora Galerija (*Gaius Galerius Valerius Maximianus Augustus*, 260–311) Tolerances edikts izbeidza kristiešu vajāšanas, 313. g. Konstantīna (*Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus*, 272–337) Milānas edikts legalizēja kristietību visā impērijā.

²⁹ Teodosijs I (*Flavius Theodosius Augustus*, 347–395), Milānas bīskapa Ambrosija (starp 337 un 340–397) ietekmēts, pavēlēja nojaukt dažus ievērojamus pagānu tempļus – Serapija (hellēņu – ēģiptiešu dievība) templi, Apollona templi Delfos un Vestāliešu jaunavu templi Romā. **27.02.380.** Teodosijs pasludināja kristīgo ticību kā Romas impērijā vienīgo oficiālo reliģiju (Tesalonikas edikts), pagānisms tika vajāts.

Kā atzīmē Kristofs Maiers,³⁰ krusta karu sprediķotāju pamatpieņēmumi bija: 1) krusta karus autorizē un atbalsta Dievs; tie ir Vecās Derības kari mūsdienās; 2) piedalīšanās krusta karā ir reliģiskas pielūgsmes veids; 3) tapšana par krustnesi ir daudz nopietnāks ticības veids nekā ikdienišķais; tas ir iedarbīgs veids, kā pretdarboties savam grēcīgumam.

Krusta karu ideoloģijas pamatā ir trīs idejas: svētceļojums, krusts, kalpošana Kristum. Humberts³¹ apraksta krusta karu kā „īpašas izcilības svētceļojumu”, jo tas tika veikts „Jēzus Kristus dēļ”.³² Krustnesi sauca par *crucesignatus* (ar krustu apzīmētais – latīn.). Viņš deva krusta kara solījumu. Tas nozīmēja uzšūt krusta zīmi uz drēbēm un nēsāt to no solījuma došanas līdz kara beigām. Šis krusts simbolizēja Dieva varenību un aizsardzību, kā arī ar krusta karu saistīto izpirkšanu un pestīšanu. Tas ne tikai publiski izdalīja cīnītāju, bet arī piešķīra tam Baznīcas atzītu stāvokli no tās kanonisko likumu viedokļa. Atsaukties uz krusta karu kā darbību, ko veica Dieva vai Kristus dēļ, bija izplatītākais un pierastākais veids, kā aprakstīt krustnešu rīcību.

Populārākie Vecās Derības stāsti, kas iedvesmoja krustnešus, bija Apsolītās zemes ieņemšana un makabiešu varonīgā cīņa. Tie bija lieliski piemēri Dieva tautas karam, kuru vadīja tas Kungs pret savas reliģijas pretiniekiem. Galvenie varoņi bija Matatijs, makabieši, Pinehass, Ehuds, Šamgars un Samsons. Propagandiski pielīdzināt Vecās Derības karus krusta kariem bija vieglākais veids, kā tos attaisnot. Ja jau Dievs vadīja un attaisnoja savas tautas karus Vecās Derības laikā, tad nav iemeslu, kādēļ lai Viņš to nedarītu šodien.

Krustnešu saistība ar Dievu tika aprakstīta arī feodālos jēdzienos. To lietošana krusta karu ideoloģijā izskaidroja Dieva un krustneša attiecības pienākumu un atlīdzības priekšstatos. Humberts sprediķo, ka Dievs aicina savus sekotājus iesaistīties cīņā, līdzīgi kā pasaulīgs ķēniņš mudina savus pavalstniekus to darīt kara laikā.³³ Kā lēnis noteica attiecības starp feodāli un vasali, tā arī krustneši uzskatīja, ka Dievs ir izlēņojis viņu miesu un dvēseli ar pienākumu uzticīgi kalpot Viņam. Savukārt Dievs

---

³⁰ Maier, Christoph. *Crusade Propaganda and Ideology. Model sermons for the preaching of the cross*. Cambridge: University Press, 2000. P. 53–61. Šajā grāmatā ievietoti tālāk aplūkoto krusta kara propagandistu sprediķu paraugi.

³¹ Humberts (*Humbertus de Romanis*, ap 1200–1277), Sprediķotāju ordeņa piektais mestrs (1254–1263).

³² Citēts pēc: Mayer, Chr. *Crusade Propaganda...*, p. 52.

³³ Citēts pēc: turpat, 56. lpp.

viņiem atlīdzina ar dāvanām indulgenču veidā. Tāpēc krustnesis tiek saukts par Kristus vasali. Tāpat arī garīgās dāvanas, ko saņēma krustnesis, tika aprakstītas feodālos terminos, piemēram, viņam tiek dāvāta „debesu ķēniņvalsts”.

Attiecības starp Dievu un krustnesi tika raksturotas arī kā mīlestība un draudzība. Krustnesis godā Dievu, izrādot Viņam pieķeršanos un mīlestību. Arī grēknožēlai bija nozīmīga vieta pielūgsmē. Militārā ekspedīcija reliģijas aizstāvībai tiek attēlota kā garīgs pasākums ar pielūgsmes un penitenciālu (grēknožēlas) saturu. Krusta kara sprediķotāji bieži izmantoja Kristus krusta ciešanu ainas, lai attēlotu Dieva un cīnītāju attiecības. Gilberts³⁴ saka, ka krustneša krusts reprezentē ciešanu krustu, un attiecīgā Vecās Derības stāsta iespaidā norāda, ka viņi ir apzīmēti ar Kristus izpērkošām asinīm.³⁵ Humberts saka: „Indulgence, kas tiek sniegta [krustnesim], ir pilnīgi ņemta no Kristus ciešanu krājuma, kas tika piepildīta uz krusta.”³⁶ Tā „politiski pakļaušanas kari pārvēršas par grēknožēlas un pestīšanas vingrinājumiem”.³⁷

Viens no populārākajiem motīviem propagandā bija Bībeles pants: „Ja kāds grib Man sekot, tad tāds lai aizliedz sevi, ik dienas ņem uz sevi savu krustu un staigā Man pakal” (Lk. 9: 23). Sekošana Kristum kā krusta nešana sniedza bagātīgas iespējas cīnītāju motivēšanai. Pirmkārt, tā bija sekošana Kristum kaujā. Krustneši tika saukti par „Kristus karavīriem” un „tā Kunga armijas” locekļiem. Otrkārt, šāda sekošana bija garīgas vienības ar Kristu meklēšana, piedzīvojot Viņa mīlestību. Odo no Šatorū³⁸ apraksta krusta karotāju kā tādu, kas tiecas Kristu satvert, paturēt savā sirdī. Savukārt Gilberts iet tālāk un apraksta krusta karu kā centienu līdzināties (*conformari*) Kristum garīgi: ceļojuma grūtības atgādina par Viņa ciešanām un pārbaudījumiem.³⁹ Sekošana Kristum nozīmēja arī sekošanu Viņam līdzī nāvē. Tāpēc krusta karotāji bija asinsliecinieki, kuri pēc nāves burtiski sekoja Kristum debesīs.

Šis karotāja tēls, kas sevī ietvēra mīlestību uz Kristu, gatavību mirt upurnāvē, atdarinot Kristus krusta nāvi, ideāli apvienoja krusta kara militāros, pielūgsmes un

---

³⁴ Turnas Gilberts (ap 1200–1284), mūks un sholasts.

³⁵ Mayer, Chr. *Crusade Propaganda...*, p. 59.

³⁶ Turpat.

³⁷ Tyerman, Chr. *Henry of Livonia...*, p. 30.

³⁸ Odo no Šatorū (*Eudes de Châteauroux*, ap 1190–1273), franču teologs, sholasts, pāvesta legāts un kardināls.

³⁹ Citēts pēc: Mayer, Chr. *Crusade Propaganda...*, p. 60.

penitenciālos aspektus. Nāve kaujas laukā bija ne tikai asinsliecība, bet arī pēdējais pierādījums Kristus pielūgsmes patiesīgumam, atdarinot Viņa nāvi citu labā, un vienlaikus izcila grēknožēlas darbība, jo nozīmēja atsacīšanos no zemišķās eksistences. Pāvests Inocents III pamatoja krusta karu kā Kristus izpirkšanas rituālu atdarināšanu.⁴⁰

Grēku izpirkšana bija viens no svarīgākajiem krusta karu motīviem. Hronikā lasām, ka bīskaps „mudināja un iedrošināja no jauna pieņemt krustu, lai tiem visā pilnībā tiktu atlaisti agrāk neievērotie grēki, un par lielākajām ilgā krustnešu laika pūlēm apsolīja lielāku atlaidi un mūžīgo dzīvošanu” (XI, 9). Došanās šajā karā nozīmēja novēršanos no grēcīgas dzīves un nopietnu pievēršanos sava grēka sekām. Odo saka, ka krusta uzņemšana nozīmē pilnīgu pāreju kristīgā dzīvē. Izmantojot Pāvila atgriešanās stāstu, Odo min, ka krusta uzņemšana atbrīvo krustnesi no „dēmonu ugunīm, iekāres, žūpības un skaudības”.⁴¹

Minētie krusta kara sprediķotāji attēlo krustnesi kā morāli pārkāpu cilvēku: krusta uzņemšana nozīmēja ne tikai īpašas pielūgsmes īpašības krustneša un Kristus attiecībās, bet tas arī atbrīvoja viņu no visiem grēkiem un tādējādi izdalīja citu kristiešu vidū. Atbalstot krusta karu, Inocents III bullā *Quia Maior* (1213) noteica, ka katram kristietim jāveicina krusta karš, tajā piedaloties personiski, atbalstot finansiāli vai aizlūdzot par to. Nepiedalīšanās tika uzskatīta par grēku, jo tā bija nepaklausība Dievam, kura karš tas bija.

Sākotnēji krusta karu ideoloģijas un propagandas vajadzībām tika aizgūti un izmantoti sižeti un tēli no sv. Rakstiem, bet ar laiku krusta karš pats tapa par metaforu kristīgai dzīvei.

Tagad ielūkosimies tajos konkrētajos paņēmienos, ar kuriem Indriķis ideoloģizē, pakļauj Baznīcas ideologēmai īstenību.

Indriķa lietotie ideoloģizācijas paņēmieni

Kaila vara vien nespēj motivēt vienlaikus daudzus cilvēkus mērķtiecīgai un saskaņotai rīcībai. Tam ir nepieciešama nozīmīga, mobilizējoša ideja. Lai to varētu veikt ilgstoši, ir jāizstrādā ideoloģija kā šādu ideju sistēma, kas dod visaptverošu notiekošā redzējumu, skaidrojumu un piedevām motivē praktiskai darbībai.

---

⁴⁰ Turpat, 61. lpp.

⁴¹ Citēts pēc: Mayer, Chr. *Crusade Propaganda...*, p. 64.

Ideoloģijai jārada pozitīva pašapziņa pēc iespējas pārākā pakāpē, pat ja tā lielā mērā faktiski ir vēlmju domāšana. Atšķirībā no zinātnes ideoloģija nav objektīvs esošās pasaules atspoguļojums, drīzāk šīs ainas subjektīva pakļaušana, pat deformācija savu mērķu sasniegšanai. Tā ir īstenības ideoloģizācija. Ideoloģijā iztēle gūst virsroku pār īstenību, jo ideoloģija tiek radīta, lai, mobilizējot cilvēkresursus, pārvarētu sev pretniecīgu īstenību ceļā uz vēlamo nākotni.

Savā hronikā Indriķis izmanto šādus ideoloģizācijas paņēmienus (iegūstot ideoloģēmas – Baznīcas ideoloģijai pakļautas vēlamās īstenības paraugus).

1) Dieva „domestikācija” – Dieva „privatizācija” un pielāgošana Baznīcas ideoloģiskajiem mērķiem. Nekur hronikā nav šaubu ēnas, ka notiekošais, tai skaitā nemitīgi kari un postījumi, ir Dievam par godu.

2) No Augustīna Indriķis ir mantojis metafiziski krasi polarizēto, duālistisko skatījumu. Tāpēc vieni hronikas personāži tiek svētdarīti, citi – demonizēti. V. Biļķins to apkopo: „Livonija, šī sv. Jaunavas zeme, tā Kunga vīna dārzs, viņa nams un baznīca, un tās iedzīvotāji, Dieva dēli un sv. Jaunavas kalpi, kas visās gaitās, gan ar kariem, gan ar misiju, dara tā Kunga svētu darbu, nedzīdamies pēc pasaulīgās mantas, atbilst sv. Augustīna Dieva valstībai virs zemes. Livonijai naidīgās zemes, sv. Jaunavas un viņas kalpu ienaidnieki, kas cenšas kavēt Kristus ticībai un godībai izplatīties šinī zemē, kalpodami velnam,⁴² neīstiem dieviem un dzīdamies pēc pasaulīgā labuma, atbilst sv. Augustīna velna valstībai virs zemes un velna kalpiem.”⁴³ Tāpēc vācu kristieši hronikā attēloti kā reliģisko un ētisko tikumu katalogs, pretinieki – pagāni tiek demonizēti. Tas tiek izteikts gan salīdzinājuma veidā: „Jersika allaž bijusi cilpa un it kā liels velns visiem, kas dzīvoja šajā Daugavas pusē, kristītajiem un nekristītajiem, un Jersikas valdnieks allaž cēla naidu un karus pret rīdziniekiem un arī nevēlējās ar tiem slēgt miera līgumus, bīskaps savu karaspēku virzīja pret šo pilsētu” (XIII, 4), gan arī burtiski – lībieši, kas „aizmirst” Meinardam doto apņemšanos kristīties, tiek apzīmēti ar lietvārdu „ļanums”: „...pēc otrās pils pabeigšanas ļanums, aizmirsis zvērestu, lauza solījumu” (I, 9; sk. arī XXVI, 5).

---

⁴² Pēc Indriķa domām, pagāni jau sākotnēji ir piederīgi velnam. Priesteris „sludināja viņiem, ka ir tikai viens vienīgs Dievs, visu lietu radītājs, viena vienīga ticība, viena vienīga kristība, un ar šādām un līdzīgām runām aicināja viņus pielūgt vienīgo Dievu. To dzirdējuši, viņi atteicās no velna un viņa darbiem, nosolījās ticēt Dievam” (X, 14).

⁴³ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 57.–58. lpp.

3) Iegūtais primitivizētais, melnbaltais redzējums iedvesmo agresīvai rīcībai: „Hercogs .. vaicāja: “Tad šie ir Kristus ienaidnieki?” Un kāds teica: „Tie ir viņi.” Un viņš teica: „Tad uzbruksim viņiem!”” (XXIII, 9)

4) Citu zemju un konfesiju kristieši, kas nav pagāni, tiek diskreditēti morāli, piedēvējot viņiem savtīgus motīvus. Livonijas Baznīca, „kas ar saviem iekarošanas pūliņiem bija allaž bijusi tās [Igaunijas Baznīcas] īstā un pirmā māte un to dzemdējusi ar atdzimšanas kristību Jēzus Kristus ticībā, kaut gan vairākas mātes tiecās šo meitu netaisni piesavināties un allaž vilka to sev klāt ar meliem; viena no tām ir krievu māte, vienmēr neauglīga un bez bērniem, kura pūlas sev pakļaut zemes nevis cerībā uz atdzimšanu Jēzus Kristus ticībā, bet gan cerībā uz mesliem un kara laupījumu” (XXVIII, 4; arī XVI, 2). Savukārt „Zviedrijas karalis Jūhans, sapulcējis lielu karaspēku, ieradās, .. gribēdams iegūt dažas Igaunijas zemes un virskundzību pār tām” (XXIV, 3). Ienaidnieki ir tie, kas ekspansijā konkurē ar vāciešiem. Hronika tos uzskaita: Pleskavas ķēniņš Voldemārs, divi Novgorodas ķēniņi, Jersikas ķēniņš Visvaldis, Kokneses ķēniņš Vesceka, dāņu un zviedru valdnieki.

5) Indriķis lieto šauru, patvaļīgi izvēlētu biblisko bāzi,⁴⁴ kas ļauj viņam inkriminēt eiseģēzi⁴⁵ ekseģēzes⁴⁶ vietā. Indriķa atsauces uz sv. Rakstiem ir nenozīmīgas un nebūtiskas.

6) Indriķi nemulsina idejiskas pretrunas, jo svarīgākais krusta kara laika ideoloģizētajā kristietībā ir uzticība „domesticētajam” Dievam. Attiecības ar Dievu šajā paradigmā ir primitivizētas. Šī laikmeta teoloģiskās antropoloģijas primāts ir sirds,⁴⁷ kas īstenojas uzticības, pazemības un paklausības tikumos. Indriķim kristīgā ticība lielā mērā ir tikai militāras ideoloģijas referentais fons, vārdnīca, patvaļīgas argumentācijas bāze. „Livonijas Indriķa krusta kara ideoloģijas lietojums atklāj viņa attieksmi pret cīnītāju grēku piedošanu, kanona likumu, krusta karu kā svētceļojumu,

---

⁴⁴ Viņš izmanto krusta kariem tipiskās sv. Rakstu vietas – sējējs, Kunga vīnadārzs, vilki un aitas, gans, podnieka trauki –, kas tiek lietotas kā propagandas klišejas. Visvairāk (ap 250) atsauču, norāžu ir no Makabiešu grāmatas, jo tā sniedz iespēju attēlot Livonijas karu kā Vecās Derības kariem pielīdzināmu cīņu. Hronikas epiloga vārdi cildeni vēstī salīdzinājumu ar Israēla tautu: „kad visa tauta kristīta, Tarapita izdzīts, fāraons noslīcināts”. Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 29.

⁴⁵ Savu domu piedēvēšana, ielasīšana skaidrojamajā Bībeles tekstā.

⁴⁶ Bībeles teksta skaidrošana.

⁴⁷ Jaunkristītajam jāpieķeras Dievam ar visu sirdi: „no visas sirds atgriezīsities pie vienīgā Dieva” (XVI, 4); „jūs, kas līdz šim esat bijuši ar dalītu sirdi un nepastāvīgi” (XVI, 4).

krustu, pāvesta autoritāti, kara leģitimitāti, iekarošanu, valdīšanu un atgriešanu, Svēto zemi un Jaunavas kultu; [tas] iekrāsoja viscaur Indriķa providenciālo toni, avotu lietošanu, galvenokārt biblisko un liturģisko, un skaidrus aizspriedumus.”⁴⁸

Darbs ir klaji ideoloģisks, tas arī nosaka tā izteikti monoloģisko, brīžiem didaktiski homilētisko raksturu.⁴⁹ Tas ir vēstījums par latviešu kolonizāciju, nevis saruna ar viņiem. Attieksmē pret vietējo tautu pārstāvjiem ir skaidri izteikts aizbildnieciskums. Hronikas ideja ir taisnvirziena: „Mēs, Dieva un sv. Jaunavas kalpi, jums nesam patiesību, kas jums kā Dieva pavēle ir jāpieņem!” Indriķis „skaidri redzēja sevi un citus vāciešus kā augstākas kultūras aģentus, kas nākuši nest kristīgās reliģijas un civilizācijas svētības līviem”.⁵⁰

Tiktāl esam ieskatījušies hronikas vēsturiskajā un ideoloģiskajā kontekstā, kas būtiski nosaka tās saturu un Indriķa laikapziņas izpratni.

Livonijas Indriķa hronikai piemīt ļoti konkrēta vēstures teoloģijas izpratne.⁵¹ Tā nav vienkāršs notikumu pārstāsts. „Livonijas Indriķa hronika bija mērķtiecīga, .. nozīmīga, nevis mājas stāsts vai kambara biogrāfija.”⁵² Tas ir vēstījums, kura teoloģiskā jēga atklājas tā sastāvdaļu analīzē un to kopdarbībā. Pirmā Indriķa vēstures teoloģijas sižetā ir providence.

II daļa

Ecclesia militans – cīnītājbaznīca darbībā

Providences darbība

---

⁴⁸ Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 27.

⁴⁹ „Tas ir didaktikas un aizstāvības darbs, sprediķis un manifests, tā šķietami autobiogrāfiskajam tonim slēpjot tā galvenos iemeslus.” Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 23.

⁵⁰ Brundage, J. Introduction to the 2003 edition. In: *The Chronicle of Henry of Livonia*. New York: Columbia University Press, 2003. P. XXIX. „Gan hronists, gan tie, kur darbus viņš apraksta, bez šaubām, bija pārliecināti par savas rīcības taisnīgumu un Livonijas invāzijas, kurā viņi piedalījās, labdarību.” Turpat, XXXIII lpp.

⁵¹ Nevaru piekrist Teiermana domai, ka Indriķa hroniku raksturotu: „virkne standarta providenciālas historiogrāfiskas konvencijas.” Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 28. Manuprāt, Indriķa vēstījuma lineāri pakāpienveida (ja skatīts kā intelektuāls koncepts) vai organiskais (ja skatīts kā emocionāls tēls) raksturs to atšķir no strikti lineārajām historiogrāfijām.

⁵² Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 29.

Kompozicionāli hronikai ir gredzena forma. Hronika iesākas ar himnisku dzejas formā rakstītu prologu, kas iezīmē dievišķās providences⁵³ darbības nodomus⁵⁴ pasaulē, un pēc vairākiem attīstības pakāpieniem tā noslēdzas dzejiskā formā rakstītā epilogā savā īstenojumā un papildījumā – Dieva pilsētā Rīgā. Vēl vairāk – „notikumi ir izvietoti dubultplānā; nemītīgs zemisks lokāls karš norisinās pasaules vīzijā, kas ietver pat apokalipsi. Tā 1224. gadā Igaunijas Baznīcas ienaidnieki pielīdzināti pūķim no Atklāsmes.”⁵⁵ Hronika ietilpst augstākā metavēstures lineārā koncepta ietvaros.

Prologā providence sevi pauž kā Dieva žēlastība, kura vēlas sevi sniegt lībiešu zemei:

Kad nu vēlīgais žēlums grib vēlīgas veltes sniegt zemei,
Grib arī jaunus priekus sev pašam par slavu sniegt zemei,
Jaunu gaismu un savu dižumu pavērt grib zemei,
Visu skaidro un visu spožo pavērt grib zemei,
Visu ļauno un nekrietno visu noņemt grib zemei,
Visu netīro, slimīgo visu noņemt grib zemei,

---

⁵³ Providencei hronikā ir nozīmīga vieta. Eksplicīti tā gan tiek minēta vēl tikai reizi: „Dieva brīnišķā providence nāca abatam palīgā, vērsdama apstākļus par labu” (X, 2), bet implicīti tā nosaka visu hronikas faktūru. Dievs nosaka, kam jātiek atgrieztam no pagānisma, – „cik no viņiem Dievs tam bija lēmis, tika kristīti” (X, 14); „bīskaps ieradās tur kopā ar viņiem, un daži līvi vēlējās karaspēku novirzīt uz Kursu. Taču vēl nebija pienācis laiks, kad Dievs gribēja apžēloties par šo tautu” (XVIII, 5). Dievs darbojas caur temporāliem, konkrēti vēsturiskiem līdzekļiem – bruņiniekiem: „Tas Kungs viņu [grāfu Albertu no Lauenburgas] līdz šim bija glabājis savā bultu makā kā izraudzīto bultu, lai viņu īstajā brīdī aizsūtītu uz Līvzemi savas baznīcas atbrīvošanai no ienaidniekiem” (XXI, 1). Providence nosaka ne tikai vācu veiksmi, bet arī neizdošanos: Indriķis, aprakstot vācu neveiksmīgo mēģinājumu ieņemt Tērbatas pili, saista to ar Dieva iepriekšnolemību: „...visas pūles bija veltas, jo vēl nebija pienācis Dieva atmaksas brīdis.” (XXVIII, 5). Kopumā predestinācijas darbību raksturo atziņa: „...nelīdz nekāda gudrība, nedz padoms pret to Kungu” (XXX, 4).

⁵⁴ Biļķins: „Viss, kas notiek Livonijā, izsakoties līdzīgi Freisingas bīskapam Ottonam [*Otto von Freising, Otto Frisingensis* (1114–1158) – vācu bīskaps, hronists, krustnesis (1147)], izriet no Dieva, nevis no nejauša gadījuma, tāpat kā viss, kas notiek pasaulē; viņš visu vada, un viss norit pēc viņa gribas un prāta. Viņš arī nosaka laiku, kad jānotiek visam, kam jānotiek, un bez viņa ziņas nekas nenotiek.” Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 59. lpp. Turpat Biļķins citē viņu vēlreiz: „Es spriežu, ka dievišķai providencei jāpiešķir dalījums starp gaismu un tumsu, nevis nejaušiem cēloņiem.” Savukārt Teiermans saka: „Darbs burtiski sākas ar Dievišķo providenci, un kopš tā laika par Dievu atkārtoti saka, ka Viņš tieši vada un palīdz saviem ļaudīm.” Tyerman, Chr. *Henry of Livonia...*, p. 27.

⁵⁵ Tyerman, Chr. *Henry of Livonia...*, p. 27.

Mānīgos elkus un viltus tempļus noņemt grib zemei,
Kristības svētās veltes grib dāvāt lībiešu zemei,
Svētu veldzi un debesu veltes dāvāt grib zemei,
Lieliskas dāvanas sniegt un debesu balvas grib zemei..

Dieva žēlastība darbojas caur „mums” (ar „mums” saprotot vēstures darbības subjektus – vācu kristiešus), īstenojot Dieva mērķus lībiešu zemē:

Tad, ai, vēlīgais žēlums, šīs veltes mums vēlīgi atļauj,
Jauno gaismu un priekus tik lielos mums vēlīgi atļauj,
Visu skaidro un visu spožo mums vēlīgi atļauj,
Visu, kas labs un kas svēts, un kas jauns, mums vēlīgi atļauj,
Ļaunumu uzveikt un nekrietno atmet mums vēlīgi atļauj,
Netīro izdeldēt, slimīgo izskaust mums vēlīgi atļauj,
Ļauno nicināt, mācīties labo mums vēlīgi atļauj,
Lieliskas dāvanas, debesu veltes mums vēlīgi atļauj,
Pagāniem pavērt dižumu tavu mums vēlīgi atļauj,
Sniegt šiem pagāniem kristības veltes mums vēlīgi atļauj,
Arī teikt tavu veikumu slavu mums vēlīgi atļauj,
Pārspēt naidnieku miesīgo spēku mums vēlīgi atļauj,
Nīcīgo nievāt un debesup celties mums vēlīgi atļauj,
Līksmas uzvaras, nākotnē priekus mums vēlīgi atļauj!

Prologs pāriet iztirzājumā ar frāzi, kas vēstī par Dieva motivāciju: „Dievišķā providence, atcerēdamās Rahabu un Bābeli, tas ir, nomaldījušos pagānus, mūsu, jaunajos, laikos ar savas mīlestības uguni šādi atmodinājusi elku pielūdzejus līvus no elkdievības un grēku miega” (I, 1). Visa hronika ir šī *šādi* izvērsums. Iztirzājums kontrastē ar prologu ar krasi lietišķu, piezemētu vēstījuma raksturu, kas sākotnēji koncentrējas uz vienu cilvēku: „Zēgebergas klosterī bija kāds cienījamas dzīves un godājama sirmuma vīrs, Svētā Augustīna ordeņa priesteris” (I, 2), kurš ir hronikā minētais pirmais cilvēciskais Dieva darba instruments Līvzemē – bīskaps Meinards.⁵⁶ Tas norāda uz kristīgās pārļaicīgās vēsts darbību ne tikai ar Dieva tiešu iejaukšanos – brīnumiem (kādu hronikā, ņemot vērā viduslaiku imagināro vēstījuma veidu, ir

---

⁵⁶ Pēc Teiermana domām, tas atbalso Jņ 1: 6: „Nāca cilvēks, Dieva sūtīts, vārdā Jānis.” Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 28.

pārsteidzoši maz), bet galvenokārt Dievam darbojoties caur laiciskiem, konkrēti vēsturiskiem līdzekļiem – sv. Jaunavas kalpiem.

Ielūkosimies Livonijas Indriķa hronikas darbības konkrētajā vidē, lai dziļāk izprastu viņa vēstījuma specifiku.

Vide

Senlatvija ir īpaša ģeogrāfiska teritorija tikai mūsu tagadējā apziņā. 12. gadsimtā tā nebija vienots valstisks veidojums, kas spētu organizēti stāties pretī iebrucējiem. Indriķis Šterns raksta: „Senlatviešu tautas vācu iekarošanas sākumā 12. gs. beigās politiskā organizācijā atpalika no vāciem par apmēram diviem gadsimtiem. Vēl jāpatur vērā, ka senlatviešu ciltis un maztautas skaitliski bija nesamērojami mazākas – tātad militāri nespēcīgākas – par vācu ciltīm un tautām 10. gadsimtā.”⁵⁷ Senbaltiju apdzīvoja savstarpēji naidīgas ciltis. Hronists vēsta: „Lietuvjiem tolaik bija tāda vara pār visām šo zemju tautām, .. ka tikai retie no viņiem uzdrošinājās dzīvot savos ciematiņos, bet visvairāk baidījās leti. Viņi atstāja savas novārtā pamestās mājas un aizvien patvērās tumšajās mežu slēptuvēs, taču arī tā nespēja glābties no lietuvjiem, jo tie viņus, ik brīdi uzglūnot, saķēra mežos, vienus nogalināja, citus aizveda gūstā uz savu zemi un atņēma visu, kas viņiem piederēja. .. Līvi un leti lietuvjiem bija kļuvuši par barību un ēsmu tāpat kā avis, kad tām nav gana, vilku rīklē” (XIII, 4).

Brutāla varmācība un centieni izdzīvot par katru cenu ir norma, miers – izņēmums. Karš ir ilgāks nekā miers. Laikmets kopumā ir cīņu un lauztu vienošanos laiks, jebkurš noslēgtais miera līgums pastāv tikai uz īsu un nenoteiktu laiku, jo situācija ir nepastāvīga. Ciltis nemitīgi maina karojošās puses. Neviena no varām nav tik spēcīga, lai nostiprinātos uz ilgu laiku. Tas ir trausls līdzsvars, kuru izjauca un sev par labu nosvēra vācieši.

Karš ir šīs vides nepārtraukts stāvoklis. Hronists saka: „...izbeidzās ar igauņiem salīgtais miers. Un bīskaps, sapulcējis visus priesterus, noturēja kapitulu un apspriedās ar viņiem un reizē ar bruņiniekiem un līvu vecākajiem, kurus bija sasaucis, un nolēma sarīkot karagājieni uz Igauniju, jo igauņi nebija ieradušies, lai parūpētos par miera atjaunošanu” (XVIII, 5). Vietējie pretojas: „...kari neaprima, jo daži

---

⁵⁷ Šterns, Indriķis. *Latvijas vēsture. 1180–1290: Krustakari*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2002. 112. lpp.

nodevīgi līvi, kas, vēl joprojām būdami asinskāri dēli, plosīja savas mātes – baznīcas krūtis, visādi centās rast padomu, kā ar viltu saņemt ciet ordeņa brāļus Siguldā un viņus piekrāpt, lai pēc viņu iztriekšanas no zemes varētu jo vieglāk padzīt bīskapa saimi un pārējās vāciešus” (XVI, 1).

Preventīvs uzbrukums ir pašsaprotams: „...bīskaps, bažīdamies, ka tie pēc viņa aizbraukšanas varētu uzsākt ko līdzīgu un Līvzemi visur nopostīt, domāja iznīcināt sēļu pili” (XI, 6). Dzīves saturs ir spēcīgākā tiesības, nemitīga vardarbība un atriebība par piedzīvoto pārestību, tāpēc veiksmes gadījumā tas ir arī prieka avots: „...ar uguni un zobenu atmaksājuši par pieredzētajām pārestībām, viņi ar visu laupījumu līksmi atgriezās” (XX, 5).

Kā paradigma hronikā atkārtojas: „...sadalījām savu karaspēku pa visiem ceļiem un ciemiem, kā arī pa šīs zemes novadiem, visu nodedzinājām un nopostījām, nogalinājām visus, kas bija vīriešu dzimuma, sagūstījām sievietes un bērnus un aizdzinām daudz lopu un arī viņu zirgus” (XX, 2). Tad, „atgriežoties, tika atkal sūtīti citi, un leti nerimās un nedeva igauņiem atelpu Ugaunijā. .. kamēr viņi, tai pašā vasarā ar deviņiem karapulkiem nopostījuši zemi, to nebija vērtuši postažā un tuksnešainu, tā ka tur vairs nebija atrodami ne cilvēki, ne pārtika. Viņi domāja vai nu tik ilgi karot ar tiem, līdz pāri palikušie ieradīsies lūgt mieru un kristību, vai viņus pilnīgi izdeldēt no zemes“ (XIX 3). Tas ir totālais karš – nevis pretinieka pakļaušana, bet pilnīga viņa zemes izpostīšana un tautas iznīcināšana.

Šajā situācijā vācieši ir tādi paši ienaidnieki kā citi, tikai militāri pārāki un stratēģiski mērķtiecīgāki. Katra no karojošām pusēm cenšas izmantot tos sev par labu: „...rīdzinieki, atcerēdamies visas pārestības, ko viņiem bija nodarījuši turaidieši, kuri vēl joprojām bija pagāni, kā arī to, ka šie jo bieži bija lauzuši mieru, atsauc sev palīgā zemgaļus, lai atriebtos ienaidniekiem. Zemgaļi allaž bija naidā ar turaidiešiem un tāpēc priecājās par to un nāca” (X, 10). Tas pats attiecas arī uz krieviem: „...daži no līviem, kas bija iesīkstējuši savā nodevīgumā, ar sūtņiem paziņoja Polockas kņazam par savējo ievainojumiem un zaudējumiem un lūdza to nākt viņiem palīgā pret vāciešiem” (X, 12).

Šādā vidē ienāk Baznīca ar savu ideologēmu sistēmu. Kāda tā ir?

Baznīcas ideologēma

Dieva absolūtisms, visvarenība un visurklātesamība rada idejisku pamatojumu Baznīcas ekspansijai. Faktiski Dievs jau valda pār pasauli, Baznīcai šī vara ir tikai

jāgūst savā tiešajā pārvaldījumā: „Dievs .. gribēja paplašināt jauno kristīgās ticības dēstījumu un tam visur nodrošināt mieru” (VI, 5). Misijas darbam – Dieva vārda nešanai pagānu tautām – ir pavēles raksturs.

Dievs darbojas caur konkrētiem izredzētiem cilvēkiem – Meinardu, Bertoldu, Albertu, Kaupo, Modēnas bīskapu u.c. vācu un kristietībai pievērstiem vietējiem ticīgajiem, kas kopā veido kristīgo Baznīcu. Teritoriāli tā sakrīt ar veidojamo Livoniju.⁵⁸ Jāņem vērā Indriķa domāšanas aksioma – Baznīca ir ne vien eklesiāla varas institūcija, tā ietver sevī arī visu Rietumu civilizāciju kopumā. Baznīca bija kristīgā civilizācija tās varenībā, ar tās sociālpolitiskajām, saimnieciskajām, juridiski administratīvajām, garīgi kulturālajām sastāvdaļām. Tāpēc misija, civilizēšana un kolonizēšana šai laikmetā Baznīcas darbībā sakrīt. R. Feldmanis saka: „Pagānticīgo tautu kristianizēšanas ideja savā laikā varēja būt saprotama tikai caur kristīgās valsts robežu paplašināšanu,”⁵⁹ – kas faktiski nozīmēja invāziju un kolonizāciju.

Indriķis konstatē, ka Baznīca, ienākot šajā pagānu zemē, saduras ar ievērojamu pretestību. Teoloģiski tā tiek skaidrota ar krusta kara ideoloģijas duālistisko pasaules ainu. Pagāniskā zeme un tauta sevi manifestē kā pasaules garam piederošu, zemišķu, kas neizbēgami pretojas dievišķajai vēstij un kristīgās Baznīcas klātbūtnei vācu kristiešu veidā. Pagāni ir sakaros ar dēmoniem, piemēram, Lielvārdes lībieši kristoties atsaka velnam (X, 14); viņi pielūdz elkus, pirms kaujām piesauc tos, ar lozi izzina dievu gribu. Elkdievji kavē Kristus vārda izplatību: „...igauņi .. zākādami kristiešus .. sazvērējās un apvienojās, lai viņi būtu viena sirds un viena dvēsele pret kristīgo vārdu” (XIV, 8), jo grib „izdeldēt no zemes kristīgo vārdu” (XXVI, 4). Priesteris „Alebrands vēra muti un mācīja viņiem Kristus ticību. Igaunī, to dzirdēdami, saskrēja ar šķēpiem un zobeniem, lai viņu nogalinātu” (XIII, 5).

Šīs pretestības dēļ Baznīca neizbēgami nes upurus. Modēnas bīskaps „atrada .. ar daudzu ticīgo asinīm slacīto baznīcu tik lielu” (XXIX, 2). Ja misionāram jāsaduras ar garīgu pretestību un ciešanām, tad tās jāpārvar ar gara spēku, pazemību un pacietību. „Kristietis uzvar abos veidos: ar asinsliecību, caur sakāvi un, atgriežot ienaidnieku, caur uzvaru.”⁶⁰ Ciešanas⁶¹ pārbauda un norūda: „Lai arī visvarenais

---

⁵⁸ Par atskaites punktiem tika uzskatīts ne tik daudz pakļauto vai kontrolējamo teritoriju daudzums, cik kontrole pār varas centriem – pilsētām.

⁵⁹ Citēts pēc: Simakins, Juris. *Kristietības sākumi Latvijā (garīgie un psiholoģiskie aspekti)*. Bakalaura darbs Baznīcas vēsturē. Rīga: LU Teoloģijas fakultāte, 1994. 21. lpp.

⁶⁰ Christiansen, E. *The Northern Crusades*, p. 97.

Dievs nepārstāj savus izredzētos dažādās likstās pārbaudīt kā zeltu ugunī, viņš tomēr nekad nepamet tos pavisam, bet gan izglābj no visām nelaimēm un iedveš jo lielākas bailes viņu ienaidniekiem” (VIII, 3). Baznīca „bija kā stiprs loks, kurš allaž uzvilks, bet nekad nelūst, kā Noas šķirsts, ko lielas bangas gan mētā, bet nesadragā, kā Pētera laiva, ko viļņi svaida, bet nenogremdē, .. jo šīm ciešanām sekoja mierinājums un Dievs pēc bēdām dāvāja prieku” (XIV, 8). Jau pirmais Livonijas bīskaps Meinards, aprakstīts kā pazemības u.c. kristīgo tikumu nesējs („Viņš tikai Kristus dēļ, vienīgi lai sludinātu, ieradās Līvzemē” – I, 2), saduras ar vietējo atraidījumu, divkosību. „Pēc tirgotāju aizbraukšanas salieši sveica pārradušos bīskapu ar Jūdas sveicienu un viņa garā, sacīdami: „Esi sveicināts, rabi!”, un vaicāja, cik Gotlandē maksājot sāls un vadmala” (I, 11). Meinards piedzīvoja arī fizisku apdraudējumu: „...sludinātāja sirds bija satraukta, īpaši tad, kad līvi, pakāpeniski izlaupījuši viņa mantu un piekāvuši viņa saimi, nolēma pašu padzīt no savas zemes” (I, 9). V. Biļķins pārstāsta Indriķa domu gājieni: „Ne vien katrā atsevišķā gadījumā, kad norisinās karš, [pagāni] ir vainīgi pie tā izcelšanās, bet viņi arī savā sirds ļaunumā ar saviem grēcīgajiem darbiem pašā sākumā spieda ķerties pie krusta kara, lai atbalstītu mierīgu misijas darbību. Jau Meinardam lībiešu ļaunība rādīja, ka viņam jāķeras pie krusta kara, lai gūtu sekmes šinī neticīgajā tautā. .. Tie, kas divkosībā bija solījušies kristīties un pie Dieva turēties, bet šo solījumu, dodami sirdī vietu velnam, nepildīja, ir vainojami par to, ka pāvests izsludināja krusta karu.”⁶² Pāvests uz Meinarda lūgumu pēc padoma „norādīja, ka tie jāpiespiež paturēt ticību, ko brīvu prātu pieņēmuši. Tāpēc viņš visiem, kas pieņemšot krustu un došoties atjaunot turienes pirmbaznīcu, atvēlēja visu grēku atlaišanu” (I, 12). To pašu secina bīskaps Alberts, „kas pazina līvu viltu un redzēja, ka bez krustnešu palīdzības šajā tautā neko nespēs panākt, aizsūtīja Turaidas brāli Teoderihu uz Romu pēc krusta kara bullas” (IV, 6).

---

⁶¹ „Pēc sv. Aug mācībām ciešanas ir tikai *mala temporalia* (De civ. Dei I, 8. p. 13, I 10) jeb *mala transitoria*, kas sliktu, no kura būtu ar visiem spēkiem jāvairās, nenes, jo tā labos, kam Dievs ir sirdī, nepazudina, kaut arī viņi nomirst no tām vai turpina dzīvot šinī pasaulē. Cietēju nepazudinādamas, tās pat viņiem atnes labu, jo viņus pārbauda, norūda, labo un dod iespēju viņiem iegūt augstāko algu debesīs – mūžīgās līksmības priekus; ļaunu tā atnes tikai ļauniem. Tāpēc mums jāraugās vienīgi uz to, kāds ir tas, kas cieš, bet nevis kādas ir pašas ciešanas. Ib II, 25; Ib I 8; I 29.” Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 46. lpp., 3. atsauce.

⁶² Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 49. lpp., 3. atsauce.

Tātad, ja pagānu pretestība no garīgas pāraug fiziskā, tad Baznīcai, kas iemieso varas pilnību, ir jālieto visi savā rīcībā esošie līdzekļi, to skaitā arī bruņots spēks,⁶³ jo nekas nedrīkst kavēt Dieva nodomu īstenošanos. Spriežot pēc hronikas teksta, ieroču lietošana Indriķim nav sveša: „...kad mums jau vajadzēja viņu svaidīt ar svēto eļļu, izcēlās liela kliegšana, pa visām ielām saskrēja mūsu karaspēks un visi metās pie ieročiem, kliegdami, ka mums nākot virsū liela pagānu maleva. Tāpēc tūlīt pametām svēto svaidīšanu un pārējās sakramentus un skriešus devāmies pie vairogu un zobenu darbiem” (XXIII, 7). Saskaņā ar pāvesta monarhijas ideju viņš kā Kristus vietnieks ir atbildīgs par cilvēces politisko un garīgo labklājību. Tāpēc cilvēku pestīšanas labad viņš varēja lietot kā fiziskus, tā garīgus ieročus. Krusta karu ideoloģijas paradigmā Dieva (iedomātā) patiesība stāv pāri Viņa mīlestībai. Tāpēc reālpolitiski domājošais bīskaps Alberts, kas ir tā laika *ecclesia militans* redzamākais pārstāvis Livonijā, 1202. gadā dibina bruņinieku – mūku Zobenbrāļu ordeni. Tas ir garīgās un militārās varas saauguma pilnīgākais simbols. Karš ir tapis par misijas žanru.

Šādi misionējoša Livonijas Baznīca Indriķa skatījumā ir auglīga, jo ir spējusi iedibināt Igaunijas Baznīcu. Livonijas Baznīca „ar saviem iekarošanas pūliņiem bija allaž bijusi tās īstā un pirmā māte un to dzemdējusi ar atdzimšanas kristību Jēzus Kristus ticībā” (XXVIII, 4).

Kādas ir pārējās būtiskās Baznīcas ideologēmas sastāvdaļas – Dievs, sv. Marija, Kristus, un kā tās darbojas?

Dievs

Hronikā Dievs parādās kā abstrakta augstākā reliģiskā persona, bet nekur Indriķis nesniedz personisku attiecību ar Viņu aprakstu. Hronikā Dievs nereti ieņem

---

⁶³ “Rīgā .. misija norisinājās starp cilvēkiem, kuriem sirošana un laupīšana bija normāli notikumi, ikdienas rutīna. Misionāram izvēle bija nocietināties, apjot sevi ar žogu un militāru sardzi un cerēt, ka ceramie neofīti nāktu pie viņa (šajā gadījumā .. progress būtu ļoti lēns), vai iesaistīties [notiekošajā], nostāties kādā pusē, piedāvāt ieročus un militāru palīdzību līdz ar kristību un iedibināt [savu] varu (šajā gadījumā progress būtu izcils, kā Livonijas Alberta gadījumā). Bet, ja misija gāja pa otro ceļu, tad valstij bija maz iespēju darboties neofītu labā. Tā vietā neofīts tapa iesaistīts karam organizētā sabiedrībā, kur prioritāte bija uzvara, nevis taisnība vai indoktrinācija.” Christiansen, E. *The Northern Crusades*, p. 129–130.

relatīvi marginālu vietu. Viņam galvenokārt iedalītas ar militārdarbību saistītas funkcijas:

1) Dievs aizsargā Baznīcu. Krustneši „slavēja Dievu, kas savu baznīcu arī šoreiz ar nedaudzu rokām bija pasargājis no ienaidniekiem” (X, 12);

2) Dievs palīdz cīņā: „Vācieši sava nelielā skaita dēļ nespēja ar .. [lietuviešiem] cīnīties, taču cīnījās tas, kas reiz bija darījis, ka viens vajāja tūkstoti un divi piespieda bēgt desmit tūkstošus” (XXV, 4; sk. arī XXX, 4);

3) Dievs uzvaroši vada karus: „Palīdzot Dievam, kas vienīgais pieveicis visas valstības” (XII, 3);

4) Dievs pieņem pateicību par sekmīgu militārdarbību un misiju. Bruņinieki „slavēja to Kungu, kas ar nedaudziem bija panācis uzvaru pār ienaidniekiem” (XXI, 7); „slavējām to Kungu par pagānu pievēršanu ticībai” (XXIII, 7);

5) Dievs uzņem debesīs martīrus, un cīņās kritušo vācu kristiešus: „Lai viņu dvēseles atdusas mierā ar Kristu!” (XXVI, 7).

Hronikas Dievs faktiski ir krusta karu laikmeta *terminus technicus*, Baznīcas ideoloģēmas projekcija debesīs, vācu karadraudzes debesu vadonis.

V. Biļķins secina: „Tā kā šie kalpi karo vienīgi sv. Jaunavai un tam Kungam, tad arī viņu karaspēks ir tā Kunga karaspēks, viņu kaujas – tā Kunga kaujas, uzvaras – tā Kunga uzvaras un viņu atriebība – dievišķā atriebība.”⁶⁴ Folkvīns⁶⁵ „pārzināja tā Kunga karaspēku un ar prieku cīnījās tā Kunga kaujās” (XIII, 2), „gandrīz visa Igaunija no jauna iekarota un atgūta, izņemot vienīgi Tērbatas pili, ko nebija vēl skārusi dievišķā atmaksa” (XXVIII, 1).

Dievs vada arī neticīgos; pildot savu dievu gribu, pagāni patiesībā rīkojas pēc īstā Dieva prāta. Viņa griba vada lozēšanu, ar kuru pagāni izzina savu dievu gribu. Kad lībieši ar liktens zirgu gribēja spriest nāvi ordeņa brālim Teoderiham, „zirgs kāpa pār [nolikto šķēpu], pēc Dieva gribas pirmo sperdams dzīvības lēmēju kāju” (I, 10).

---

⁶⁴ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 12.

⁶⁵ Folkvīns (*Volquinus*, *Wolquinus* u.c.) – Zobenbrāļu ordeņa mestrs; vadīja apvienoto līvzemnieku karaspēku, piedalījās apmēram 19 postošās militārās operācijās pret Austrumbaltijas iedzīvotājiem, krita Saules kaujā.

Karš ir arī dievu karš. Pagāni „piesauca svētbirzi, kristieši – Jēzu, kura vārdā un kuram par slavu viņi drosmīgi kāpa augšā un sasniedza vaļņa augšu” (XXX, 4). Pagānu dievi nespēj aizstāvēt savas svētvietas – svētais mežs tika slacīts ar nokauto pielūdžēju asinīm: „Vācieši dzinās ienaidniekiem pakaļ no ciema uz lauku un nāvēja viņus pa laukiem līdz pat viņu birzij, un šo viņu svētmežu apraipēja ar daudzo nogalināto asinīm” (XXIII, 9). Sakautie pagāni saka: „Mēs atzīstam, ka jūsu Dievs ir lielāks par mūsu dieviem, jo viņš, pieveikdams mūs, noskaņojis mūsu sirdis, lai pielūdzam viņu. Tāpēc lūdzam pasaudzēt mūs un .. mums žēlīgi uzlikt kristietības jūgu” (XIV, 11). Pēc Monas pils krišanas pagāni paši ved priesterus uz savām pilīm, „lai tie sludinātu Kristu, izdzītu Tarapitu līdz ar pārējiem pagānu dieviem un slacītu tautu ar svēto kristību” (XXX, 5). „Karš faktiski norisinās starp diviem kara dievu komplektiem, katram lietojot drosmīgus un cienījamus vīrus kā bandiniekus, un tā notiek, ka Dievs un viņa Māte, kas lieto kristiešus, ir stiprāki. Kauja tāpēc ir neizbēgama, nav cita veida kā demonstrēt pretiniekam, ka viņa dievi ir aplami.”⁶⁶

Sv. Jaunava Marija

Līdztekus Dievam Livonijā darbojas arī tās patronese sv. Marija.⁶⁷ Hronika ir rakstīta „par slavu viņa [Kristus] mīļajai mātei, kuras godam .. veltītas visas šīs jaunatgrieztās zemes” (XXIX, 9).

Livonijas iedzīvotāji ir sv. Jaunavas kalpi, viņas „savēji” (XXV, 2). Viņi nes tās Dēla vārdu tautām. Cīnoties par sv. Marijas godību, tie paplašina viņas zemes robežas un aizsargā jaunieguvumu pret ienaidniekiem. „Viņi .. cīnījies tā Kunga kaujās pret pagāniem par godu mūsu Kungam Jēzum Kristum un viņa mīļotajai mātei” (XXV, 1). Rāpjoties pagānu pils valnī, „ikviens nu steidzās, lai uzkāptu pirmais, lai celtu Jēzus Kristus un viņa mātes Marijas slavu un godu” (XXVIII, 6). Kritiskā brīdī jūras kaujā “bīskaps .. vērsās pie Svētās Jaunavas ar šādu lūgumu: „Rādi, ka esi māte!”, tad viņa patiešām rādīja, ka ir māte. Proti, bēgošais sirotājkuģis

---

⁶⁶ Christiansen, E. *The Northern Crusades*, p. 97.

⁶⁷ 1215. g. Baznīcas koncilā „bīskaps [Alberts] sacīja [pāvestam]: “Tāpat kā tu, svētais tēvs,” viņš teica, “nepārstāj ar savas svētības centību rūpēties par svēto Jeruzalemes zemi, kas ir dēla zeme, tev tāpat nevajag arī šoreiz atstāt bez mierinājuma Līvzemi, kas ir mātes zeme un līdz šim ar tavu atbalstu un gādību paplašināta pagānu vidū. Dēls taču mīl savu māti un, tāpat kā negrib, lai iet bojā viņa paša zeme, arī nekādā ziņā negrib, lai briesmas draudētu mātes zemei”” (XIX, 7).

.. ar spēcīgu triecienu uzgrūdās citam un ar lielu troksni pārlūza vidū un piesmēlās ar ūdeni, un vīri iekrita jūrā un noslīka” (XIX, 5).

Hronists secina, ka „Svētās Jaunavas Marijas slava viņu kalpiem .. devusi šādus priekus: pieveikt dumpiniekus, kristīt tos, kas pazemīgi ierodas no brīva prāta, saņemt ķīlniekus un meslus, atvest atpakaļ visus gūstekņus kristiešus, atgriezties ar uzvaru. Ko līdz šim nav spējuši valdnieki, to Svētā Jaunava ar savu kalpu rīdzinieku rokām paveikusi īsā laikā un maigi par godu savam vārdam” (XXX, 6).

Iepriekšminētais liecina, ka sv. Marija hronikā faktiski izpilda kara dievietes funkcijas. Sekojošais ir savdabīga krusta kara sv. Marijas slavas dziesma.⁶⁸

„Tā, lūk, tā jūras zvaigzne allaž sargā savu Līvzemi; tā, lūk, tā pasaules valdniece un visu zemju pavēlniece allaž sargā savu pašas zemi; tā, lūk, tā debess ķēniņiene pavēl zemes ķēniņiem. Vai tad viņa nepavēl, kad pārmācījusi daudzos valdniekus, kuri cīnījās pret Līvzemi? Vai nepārmācīja, kad viņa Polockas lielkņazu Vladimīru, kas nāca ar karaspēku uz Līvzemi, piemeklēja ar pēkšņu nāvi? .. Vai viņa Jersikas valdnieku Visvaldi, kas aplaupīja rīdziniekus, nepazemoja pietiekami ar uguni un zobenu? .. Vai tad viņa arī dāņu karali ..., kas gribēja Līvzemi iztrūcināt ar savu kundzību, neiztrūcināja, turot viņu ar nedaudzu rokām ilgā un brīnumainā gūstā? Vai viņa Svelgatu un ļoti daudzus citus lietuvju vadītājus un vecākos nenonāvēja ar savu kalpu līvzemnieku rokām? Vai Ako, Salas kādreiz nodevīgo līvu vadītājs, nekrita, rīdzinieku nogalināts, līdz ar ļoti daudziem citiem? Vai Rūsiņš, letu vecākais, nekrita Dabreļa pilī? Vai tad sērgas laikā nekrita un nenomira visi Turaidas vecākie, kurus uzskatīja par nodevīgiem? .. Raugi, cik maiga ir Dieva māte pret savējiem, kas viņai uzticīgi kalpo Līvzemē, un kā viņa tos allaž sargā pret visiem ienaidniekiem, un cik nežēlīga viņa ir pret tiem, kas mēģina ielauzties viņas zemē vai šajā zemē kaitēt ticībai un viņas dēla godam!” Tas noslēdzas ar mudinājumu: „Iegaumējiet un skatieties, jūs, krievu vai pagānu, vai dāņu valdnieki, vai jebkuru tautu vecākie, bīstieties viņas – maigās žēlsirdības mātes, pielūdziet viņu – Dieva māti, noskaņojiet viņu, kas tik nežēlīgi atmaksā saviem ienaidniekiem, sev labvēlīgu, neuzbrūciet turpmāk vairs viņas zemēm, lai viņa jums būtu māte - viņa, kas līdz šim allaž bijusi ienaidniece saviem ienaidniekiem un tiem, kuri kaitējuši viņas ļaudīm Līvzemē, aizvien kaitējusi vēl vairāk” (XXV, 2).

---

⁶⁸ Teiermans to nosauc par „bezkompromisa brutālu un varmācīgu katalogu”. Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 33.

Jēzus Kristus

V. Biļķins atzīmē: „Viņa darbība aprakstītos hronikā norisinājumos maz ir iepīta, un viņa līdzdalība kristīto karos ir reti redzama.”⁶⁹ Tiek runāts par „Kristus aicinājumu”, ko saņem pagānu tauta ar vācu misiju (IX, 13), „patieso gaismu, kas ir Kristus” (IX, 13), „īsto mieru, kas ir Kristus” (XIX, 8). Meinards „tikai Kristus dēļ, vienīgi lai sludinātu, ieradās Līvzemē” (I, 2), bruņinieki cīnās, „lai celtu Jēzus Kristus .. slavu un godu” (XXVIII, 6), jo viņi ir „Kristus bruņinieki” (XIII, 2), „Kristus kareivji”, Kristus vārda pielūdžēji (IX, 4), kristusticīgie (X, 3). Kristus kā kara dievs viņiem palīdz: „[Lietuvieši] neatgriezās savā zemē, jo bija izlaupījuši Svētās Jaunavas zemi un viņas dēls tiem atmaksāja; lai slavēts viņš mūžos” (XXV, 4). Nekur netiek atklāts Jēzus mācības saturs, Viņa vārds hronikā tiek lietots tikai nomināli.

Baznīca kā kristīgās civilizācijas garīgais komponents, reiz ienākusi Senlatvijas teritorijā, nostiprināja savu uzvaru militāri, politiski, idejiski un juridiski, lai iedibinātu mieru uz savu ideologēmu pamata. Ielūkosimies divos pēdējos Baznīcas varas nostiprināšanas aspektos.

III daļa

Ecclesia triumphans – uzvarētājbaznīca darbībā

Kristība un kristietības likumi

Laiks, par kuru rakstīts hronikā, ir karu, postījumu, brutalitātes laikmets. Lasot biežos un savā veidā rutinētos varmācības aprakstus, jājautā – kas šajā postažā var ienest mieru? Tam jābūt kam stiprākam par cilvēku, tam jābūt kādam pārpasaulīgam, pārlaicīgam elementam. Hronists to redz Kristū, kas ir „īstā miera nesēja miers, kas no abiem izveidojis vienu, savienodams un samierinādams laicīgo ar debešķīgo; kas nokāpis no debesīm kā tautu ilgots ķēniņš, to cerība un pestītājs; kas saviem mācekļiem ir pavēlējis, sacīdams: “Ejiet māciet visas tautas un kristījiet tās!”” (XXIII, 7)

R. Slenczka saka: „Livonijas Indriķa hronikā kristība parādās kā līdzeklis un pamats cilvēku kopības radīšanai iepretim graužošiem konfliktiem. Tas, ka Kristus ir

---

⁶⁹ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 66. lpp.

patiesais miera radītājs, norāda arī uz to, ka runa šeit ir par mieru, „kas ir augstāks par visu saprašanu (Fil. 4: 7). Precīzāk tas nozīmē, ka nevis kristieši, bet Kristus pats ir īstais miera radītājs.”⁷⁰ Viņš norāda uz „kādu lietu attiecībām, kas vijas cauri visai hronikai. .. Pamats miera līgumiem un mierīgai sadzīvošanai ir kristība. Kristība, kas ir saistīta ar atbilstošām pamācībām par kristīgo mācību un dzīvi, veido priekšnoteikumus līgumu nemainīgumam un nodrošina sadzīvošanu tirdzniecībā un sabiedrībā.”⁷¹

Hronika kristību redz ne tikai kā iniciācijas līdzekli kristīgajā ticībā. Tā laika kristietības „paketes” rakstura dēļ kristība ir ne tikai zemes un iedzīvotāju ideoloģiska, bet arī politiska šķirtne. Kristība faktiski ir Baznīcas īpašuma zīme; kā tāda tā tiek uzverta no abām karojošām pusēm. Vēl vairāk, kā atzīmē Dž. Brandidžs, „tā nozīmēja arī pakļaušanos vācu kundzībai. Krusta karā iesaistītie karapulki Baltijā prasīja, lai ikkatrs pakļautais tiek kristīts saskaņā ar Saksijas rituāliem un ceremonijām.”⁷²

Pāvesti un koncili tradicionāli prasīja, lai kristība tiktu sniegta tikai pēc iedzimto kristīgas apmācības un tiktu pieņemta brīvprātīgi. „Prakse Baltijas robežās bija atšķirīga: kristība vispirms, mācība un pieņemšana varēja sekot (vai nesekot).”⁷³ Bet, lai to varētu īstenot dzīvē, tā tiek papildināta ar „kristietības likumiem” – Baznīcas kanoniem u.c. noteikumiem – iedzimto pakļaušanu laulību likumam, desmitās daļas, ķīlnieku un karavīru došanu, tā jaunkristītos pakļaujot un iekļaujot Baznīcā ekonomiski, politiski un militāri. „Bīskaps teica: „Ja gribat kristīties un pieņemt kristietības likumus, mēs sniegsim jums palīdzību un uzņemsim jūs savā brālīgajā saimē”” (XXIII, 3). Kristība maina līdzšinējo „visu karš pret visiem” un „katrs par sevi” situāciju: „Kas kādreiz bija vilks, tas tagad kļuva par avi. Kas kādreiz bija kristiešu vajātājs, tas tagad kļuva par viņu brāli, saņēma mieru, neliedzās dot ķīlniekus, uzticīgi izlūdzās kristības žēlastību un nebaidījās no pastāvīgas meslu maksāšanas” (XXX, 5); un: „Līvu tauta agrāk bija ļoti negodīga, ikviens atņēma savam tuvākajam, kas tam piederēja; tāpēc kristījot tāda veida varmācība, laupīšana, zagšana un jebkura tamlīdzīga rīcība tika noliegta” (X, 15).

---

⁷⁰ Slenczka, R. Karš – kristība – miers..., 51. lpp.

⁷¹ Turpat, 50. lpp.

⁷² Brundage, J. Introduction..., p. XXIV.

⁷³ Turpat, XXV lpp.

Kopējo misijas gaitu hronists redz šādā progresijā: „Tā notika, ka visi pie Daugavas dzīvojošie līvi, sirdī apmulsuši un garā iztrūcināti, deva ķīlniekus un izlīga ar bīskapa kungu un pārējiem vāciešiem, un tie no viņiem, kas vēl bija pagāni, apsolija kristīties. Tā nevaldāmā un pagānu paražām pārlieku nodevusies tauta pēc Kristus aicinājuma pakāpeniski tika aizvadīta tā Kunga jūgā un, atstādama sava pagānisma tumsību, caur ticību ieraudzīja patieso gaismu, kas ir Kristus” (IX, 13). R. Slenczka atzīmē, ka hronikas „noslēgums parāda iespaidīgu kopā savilkumu par to, ka kristība kā debesu dāvana ir līdzeklis miera nodrošināšanai uz zemes”.⁷⁴

Livonijas Baznīcas politiskais, militārais un idejiskais centrs, neapšaubāmi, ir Rīga. Kādu to redz pats hronikas autors?

Hronikas rīgcentrisms

Indriķa pasaules uzskatā Baznīcas lokālais Dieva valstības iemiesojums – Rīga ir „Dieva pilsēta” (IX, 4). Tā, izplatot kristīgo ticību, ir Dieva nodomu akcentētā īstenotāja, Viņa darbības aģente. Rīgai „ir valgme lejā un valgme no augšas: valgme lejā .. tāpēc, ka grēciniekiem tajā top piešķirta pilnīga grēku atļaušana un caur to tātad tiek arī veldze augšā, tas ir, debesu valstība; vai tāpēc, ka Rīga saņēmusi jaunās ticības veldzi un apkārtējie pagāni Rīgas dēļ tiek veldzēti ar svēto kristības avotu” (IV, 5). Savā ziņā tā gūst pat dievišķu atribūtu atblāzmu; to norāda „allaž” un „augšā tā veldzi mums sniedz”.

Rīga ir kristītāja. Tā sūta misionārus pagānu kristīšanai un karavīrus viņu pakļaušanai, kuru darbības rezultātā rodas jauna – Igaunijas Baznīca. Hronikas rīgcentrisma⁷⁵ uzsver noslēgums. Tas ir triumfējošs epilogs dzejas formā, kas, aprakstot Sāmsalas pagānu kristīšanu, to apkopo kā prologā minēto Dieva nodomu īstenojumu:

„Tā, tā Rīga allaž (*semper* – lat. - vienmēr) pagānus slaka!

..

Šķīstot grēku ar valgmi un debess valstību sniedzot;

---

⁷⁴ Slenczka, R. Karš – kristība – miers..., 50. lpp.

⁷⁵ „Atkārtotā vārdu spēle ar vārdu „Rīga”, kas laista ticīgos, un tās kā Dieva pilsētas atainojums ir Indriķa vēsts centrā. Tas, ka hronika ir jaunas svētas pilsētas radīšanas apraksts, ir iezīmēts pašā pirmajā atsaucē uz Rahābu un Bābeli no 87 [:4] Psalmā, kur tās ir kontrastētas ar Ciānu, Dieva pilsētu.” Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 27.

Augšā tā veldzi mums sniedz, lejā, uz zemes, tāpat.”

Hroniku kopumā raksturo grūts, skarbs ticības un cīņas optimisms,⁷⁶ „patētisks reālisms”,⁷⁷ kas noslēdzas ar triumfu.

Te šim pētījumam varētu pielikt punktu, ja vien nebūtu kāda svarīga hronikas autora iezīme. Indriķis nav sholasts, spekulatīvs domātājs. Viņš ir stāstnieks, kas vēsta notikušo, izmantojot sev pierasto tēliem bagāto biblisko valodu. Tāpēc var sagaidīt, ka tas atspoguļosies arī viņa vēstures teoloģijā.

Hipotēze – ne vien intelektuāls koncepts, bet arī emocionāls tēls

Līdztekus jau minētajam par hronikas pakāpienveida attīstības raksturu tās materiāls dod pietiekamu pamatu, lai izvirzītu arī hipotēzi par hronikas vēstures teoloģijas organisko raksturu, proti, emocionālu tēlu. Šis koncepts un tēls nav pretrunā viens ar otru, jo abu attīstības raksturu nosaka providence.

Baznīca, par kuru tālāk minētajos bibliskajos tēlos raksta Indriķis, negūst savus attīstības avotus no profānās eksistences. Tā ir tikai Baznīcas esības negatīvais vēsturiskais fons, kas ir jāpārvar, esot ar to nemitīgā karstāvoklī.

Indriķis, aprakstot Baznīcu un tās izaugsmi, lieto vairākus bibliskus tēlus, kas visi ir saistīti ar auglību, izaugsmi, kopšanu, – vīna dārzs (Jes. 5: 1–7), jaunais dēsts (Ps 144: 12), sēšana (Mt 13: 3–9; Mk 4: 3–9, 14–20; Lk 8: 4–7, 11–15), laistīšana (1. Kor. 3: 6–8), sievišķība un mātišķība (Mt 23: 37).⁷⁸ Linda Kaljundi saka, ka šie Indriķa izmantotie tēli ir „instruments agrīnā 13. gs. klēriķim, lai rīkotos un piešķirtu nozīmi krusta karu un misijas pieredzei”.⁷⁹ Visi minētie tēli gan atsevišķi, gan kopā izsaka Baznīcas esību šajā robežsituācijā un tās misiju. Tāpēc var izteikt hipotēzi, ka Indriķis savu vēstures teoloģiju argumentē nevis intelektuāli (un diez vai Indriķim bija sākotnēja savas hronikas vēstures teoloģijas konkrēta koncepcija; to mēs aposteriori te (re)konstruējam), bet drīzāk to pārdzīvo ar biblisku tēlu starpniecību – kā Baznīcas

---

⁷⁶ Zīmīgi, ka katra nodaļa beidzas ar krustnešu uzvaru, savukārt viss hronikas vēstījums kumulatīvi kulminē epiloga triumfā.

⁷⁷ Tyerman, Chr. Henry of Livonia..., p. 28.

⁷⁸ Materiāls, bet ne koncepts šai apakšnodaļai ņemts no: Kaljundi, Linda. *Young Church in God's new Vineyard: the Motifs of growth and fertility in Henry's Chronicle of Livonia*. <http://www.ennenjanyt.net/4-04/referee/kaljundi.html>.

⁷⁹ Turpat.

izaugsmi un uzplauksmi Dieva tai piešķirtā laikā un vietā. Indriķim nav abstraktas laika koncepcijas kā Augustīnam, viņš ir hronists, kas atstāsta notikumus to hronoloģiskajā secībā.

Baznīca tai atvēlētā laiktelpā aug no Dieva vārda. Kā norāda L. Kaljundi: „Caur reliģisko tekstu citātiem tie saista Rīgas baznīcu ar Rakstu svēto vēsturi,”⁸⁰ tā tiek ietverta Dieva nemitīgajā darbībā. Baznīcas izaugsme ir tās dievišķās identitātes izstāšanās, izvēršanās un uzplauksme. Tā nepieciešami izplešas, jo ir Kristus „miesa, pilnība, kas visu visur piepilda” (Ef. 1: 23). Tāpēc laiktelpa intensīvi pildās ar baznīciskumu. Laiktelpa un Baznīca tādēļ nav abstrakti jēdzieni, kas būtu šķirami. Tā ir viena dzīva īstenība, kas aug, uzplaukst un izplešas. Tas parādās biblisko tēlu lietojumā.

Vīna dārzs alegoriski izsaka jaunkristīto zemi un jauno Baznīcu Rīgā, kā arī misijas iedibināšanu un zemes ieņemšanu misijas gaitā. Rīgas Baznīca pati ir jaunais Baznīcas dēstījums. Tas izsaka kontrastu starp iepriekšējo zemes un tautas mežonīgumu un tagadējo mieru, kopjot zemi ar Dieva vārdu sēšanu (izplatot ticību). Laistīšanas motīvu veido divi darbības vārdi: *rigare* (slacīt) un *irrigare* (laistīt). Šo darbības vārdu līdzība ar vārdu „Rīga” visticamāk skaidrojama ar Rīgas vārda etimoloģiju, un tas vēl jo vairāk ļauj Indriķim uzsvērt, ka Rīgas galvenais uzdevums ir kristīt pagānu tautas ap sevi. Kristības motīvs idejiski veido tādu kā vēstījuma gredzena formas kompozīciju. Hronika iesākas ar vārdiem par dievišķo providenci, kas „kristības svētās veltes grib dāvat lībiešu zemei”, un noslēdzas ar triumfējošu uzdevuma papildījumu: „Tā, tā Rīga allaž pagānus slaka!” Pati Baznīcas izaugsme ir slacīta ar tās martīru asinīm. Kā vīna dārza strādnieki bibliskajā tēlu valodā attiecas uz Israēla tautu un sējēji uz apustuļiem, tā rīdzinieki tiek netieši pielīdzināti Vecās un Jaunās Derības izredzētajiem personāžiem. Tas ir saskaņā ar hronikas pamatpieņēmumu, ka Dievs darbojas caur dažiem saviem izredzētajiem. Tie ir misionāri un krustneši, kas ir aktīvi kā stādītāji un sējēji iepretim pasīvajiem saņēmējiem – kristītajiem, kas ir kopjamā „zeme”.

Baznīcas misijas auglības un izaugsmes motīvs ir saistīts arī ar sievišķu tēlu. Rīgas Baznīca tiek aprakstīta kā sievietē un māte, kas laidusi pasaulē bērnus, un tādēļ tai ir mātes vara un tiesības pār tiem. Mātes auglība nosaka arī tās leģitimitāti (atcerēsimies Livonijas Baznīcas salīdzinājumu ar „neauglīgo” krievu Baznīcu

---

⁸⁰ Turpat.

(XXVIII, 4) un Alberta atbildi Lundas arhibīskapam Andreasam, kas pretendēja uz Igauniju kā Dānijai pakļautu Baznīcas teritoriju, „ka viņa ļaudis jau sen, daudzus gadus pirms dāņu laikiem, iedēstījuši šo Igaunijas baznīcas vīna dārzu un to ar daudzu asinīm daudzās kara grūtībās kopuši” (XXIV, 2).

Kopā šie tēli izsaka Baznīcu kā dinamisku, aktīvu un izpletošos, leģitimējot tās misiju. Tas ir ekspansijas un cīņas, ne ērtas iekārtošanās laiks. Dieva piešķirtajā žēlastības laikā Baznīcai ir jāaug, sasniedzot aizvien tālākas tautas un zemes. Tāpēc Dieva un Baznīcas laiks šajā aspektā sakrīt – tas ir žēlastības laiks. Dieva paša žēlastība izpaužas došanā, kā lasām prologā: „Kad nu vēlīgais žēlums grib vēlīgas veltes sniegt zemei”, Baznīcas – pateicīgā saņemšanā: „Tad, ai, vēlīgais žēlums, šīs veltes mums vēlīgi atļauj.”

Noslēgums

Secinājumi šodienai

Identitātes jautājumi

Hronikā latvieši nav vēstures subjekts, bet gan tās objekts, tie, ar kuriem citi rīkojas un darbojas. Te vietā ir vēsturnieka brīdinājums: „Pasaule piedod visu, izņemot vājumu, – ar to ir sacīts, ka ar brīdinājumu „vai uzvarētiem!” vienlīdzīgi nežēlīgs var būt kā zobens, tā arī spalva, un pēdējā var būt vēl daudzkārt nekrietnāka, jo tā cenšas zobenu kanonizēt mūžībai.”⁸¹

Tā ir vācu krustnešu vēsture, kas ir notikusi uz mūsu zemes vai, kā sacīja Eriks Kristiansens, uz mūsu „mugurām”. Tā vēl nav (un gadsimtiem ilgi vēl nebūs) mūsu pašu rakstīta vēsts, kurā mēs, latvieši, būtu tās centrā. Livonijas Indriķa hronika ir tikai par mums, turklāt arī tad tikai daļēji un vācu skatījumā: „No Latvijas senās vēstures iznirst mūsu acu priekšā speciāla svešu tautu interešu vēsture, kurā baltu ciltis veido panorāmu, kurā norisinās svešinieku darbība un to mērķi. .. Tā .. runā par labu tiem, kuru interesēs bija varas nostiprināšana.”⁸²

Vēsture ir ne tikai izziņas krātuve par bijušo, bet arī identitātes avots. Tāpēc nopietnu pārdomu vērti ir Lindas Kaljundi un Kaspara Kļaviņa vārdi: „Indriķa

---

⁸¹ Spekke, Arnolds. *Latvijas vēsture. Latvijas tautas likteņgaitas Eiropas krustceļos*. Stokholma: Miķelis Goppers, 1948. 318. lpp.

⁸² Puisāns, Tadeušs. *Vēstures mozaīka*. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība, 2010. 14. lpp.

hroniku var raksturot kā koloniālas traumas zīmi. Tā ļāva jaunām tautām ieiet rakstītajā vēsturē un radīt viņu pašu vēsturisko naratīvu. Tomēr hronika arī ievainoja jauno tautu pašapziņu. Tādas problemātiskas attiecības rezultējās komplicētās saiknēs ar Indriķi. Hronists kļuva par Janusa veida tēlu. No vienas puses, Indriķis bija latviešu un igauņu vēstures „tēvs”. No otras puses, viņš bija tirāns un svešinieks, kāds, kura valodu un domāšanu mēs nesaprotam – bet kuru mūsu jaunajām un trauslajām nacionālajām pašapziņām nācās pieņemt un pielāgoties, kā arī nemitīgi cīnīties [pret to].”⁸³ Un secinājums: „Nav skaidra un viegla ceļa, kā izvairīties no identitātes, kas rodas no nolieguma, diferencēšanās un pārvietošanas, balstoties uz neērtu kolonizētāja un kolonizētā perspektīvu vienību, kā arī uz sagrozošu kolonizatora diskursa pieņemšanu.”⁸⁴ Ar Indriķi iesākas „svešās” identitātes uzspiešana mums. Tāpēc mūsu pašapziņa vēsturiski veidojas, cenšoties atbrīvoties no „svešo” identitāšu aizbildnieciskuma, un zināmā mērā tāda tā turpinās joprojām.

Tai pašā laikā Latvijas vēsturei kā mūsu identitātes avotam ir svarīgi apzināties, apjēgt visu, kas ir ar to saistīts, kas noticis tās teritorijā. Tāpēc mums ir arī svarīga Indriķa hronika.

Iemantojamās vērtības

Hronikas vēstures teoloģijas shēma ir: providence – Meinards – Rīga – Igaunijas Baznīca. Tai ir izteikti rīgcentriski raksturs. Ja mums šī shēma šķiet naīva vai primitīva, atcerēsimies, ka mums pašiem šobrīd nav nekādas. Patiesībā Indriķa shēma ir pat ļoti mūsdienīga, mēs to jau izmantojam. To var pārtulkot arī šodienīgās kategorijās, piemēram: iedvesma (oriģināla ideja, inovācija) – cilvēks – jauns produkts – jauna dzīves kvalitāte.

Indriķa shēmā Rīga iegūst savu izcilību kā Dieva nodomu pildītāja. Kāds uzdevums šodien ir Rīgai? „Rīga – iedvesmas pilsēta”? Labākā gadījumā tai ir Latvijas galvaspilsētas funkcija, bet tai nav savas misijas apziņas un vīzijas.

Hronikā Rīga sniedz kristību un ar to piedāvā mieru starp toreiz konfliktējošajiem spēkiem. Miers kristietības paradigmā panākams ar dzīvotu

---

⁸³ Kaljundi, Linda, Kļaviņš, Kaspars. The Chronicler and the Modern World: Henry of Livonia and the Baltic Crusades in the Enlightenment and the National Traditions. In: Tamm, Mark, et al. (eds.). *Crusading and Chronicle Writing on the Medieval Baltic Frontier: a Companion to the Chronicle of Henry of Livonia*. Farnham: Ashgate, 2011. P. 445.

⁸⁴ Kaljundi, L., Kļaviņš, K. The Chronicler and the Modern World..., p. 455–456.

kristības svētību (abstrahējoties no hronikā minētajām laikmeta pārejošām īstenībām). Attēlotajā laikmetā personiskās un institūciju ambīcijas ir savijušās ar Dieva nodomiem neatšķetināmā mezglā; varam tās izšķirt tikai iztēlē, bet ne nodalīt no konkrētajiem dzīves notikumiem. Dievs darbojas caur cilvēkiem – tādiem, kādi viņi ir – nepilnīgi, grēcīgi. Ja mums hronikas personāži šķiet nelāgi (bieži – pamatoti), paraudzīsimies uz sevi un jautāsim, cik paši esam cienīgi dzīvot un nest Kristus vēsti. Cilvēku grēcīgums savā pēdējā konsekvencē tikai apstiprina to, ka dievišķi pārilaicīgās vēsts būtiskais saturs – Kristus mīlestība, dziedināšana, svētība, stiprinājums un miers – ir vajadzīgs visiem. Kristietībai piesaistītā krustnešu varmācība konkrētā vēstures posmā beidzās; varmācība nav dievišķās vēsts saturs, tā ir tikai bijusi izmantota ļaunprātīgos, ambiciozos nolūkos. Vēstures drāma kopumā ir tā, ka dievišķumā pamatotās cilvēcības vērtības nāk sāpīgi, pretrunīgi, ka kristietības humānais potenciāls tiek uzņemts ļoti lēni.

Hroniku caurvij misijas apziņa: „...šis mazums ir uzrakstīts par slavu tam pašam mūsu Kungam Jēzum Kristum, kurš grib, lai viņa ticība un viņa vārds taptu aiznests pie visām pagāntautām, pašam darbojoties līdzī un palīdzot, un caur kuru tādi darbi ir paveikti .. Un, lai šī slava .. nākotnē kūtru cilvēku nolaidības dēļ netiktu nodota aizmirstībai, mēs nolēmām .. par to uzrakstīt necilā sacerējumā un to atstāt pēcniekiem, lai arī viņi teiktu Dievu, liktu uz viņu savas cerības, neaizmirstu Dieva darbus un vaicātu pēc viņa pavēlēm” (XXIX, 9). Šodienai mēs varam to tulkot kā jautājumu pēc sava, savas pilsētas, tautas un valsts uzdevuma apziņas. Kāds tas ir?

Tā šī hronika no jauna demonstrē veco patiesību, ka vēsture nav tikai par pagājību vien; tā visvairāk ir par mums pašiem, par šodienu un rītdienu. Tā ir vērtīga ne tikai ar iegūtajām atbildēm, bet arī ar uzdotajiem jautājumiem, ierosmēm, izaicinājumiem.

Kopsavilkums

Livonijas Indriķim piemīt sava vēstures teoloģijas izpratne, kuru kā metanaratīvs nosaka Augustīna un viduslaiku vēstures teoloģijas izpratne.

Dievišķā providence ir izvēlējusies izliet savu žēlastību uz vēl pagānisko līvu zemi, dāsni apveltot to ar kristīgās ticības dāvanām. Pasaule kopš grēkākrišanas ir duālistiska. Viena ir dievišķa, garīga, mūžīga, pārilaicīga, kuras iemiesojums un pārstāve virs zemes ir Baznīca. Otra ir laicīgā pasaule, kas Livonijā Indriķa skatījumā ir necivilizēta, barbariska, sašķelta, kurai tādēļ trūkst arī vienojošas pārstāvniecības.

Latvijas maztautas cīnās cita pret citu. Baznīca, paklausot Dieva aicinājumam nest Viņa vēsti un klātbūtni, pārvar šejienes pagāniskās pasaules garīgo un fizisko pretestību, nesot upurus un aizvien vairāk izplešoties. Tā ir cīņa par Dieva valstības ienešanu šajā konkrētajā pasaules vietā un vienlaikus karš pret tās pasaulīgumu, tāpēc Baznīca nepieciešami ir *ecclesia militans*, Baznīca, kas cīnās ar „tā Kunga karaspēka” – bruņinieku, sv. Marijas, Livonijas patroneses kalpu, palīdzību. Viņu motivācija ir uzņemties „Kristus krustu”, sekojot Viņam kaujā un nāvē.

Tā kā minētais duālisms šīs pasaules ietvaros teoloģiski principā nav samierināms, tad karš faktiski ir nemitīgs. Baznīca iemieso gan garīgu, gan politisku un militāru varu. Tā, dodoties barbariskajā, necivilizētajā teritorijā, atrodas nemitīgā „robežsituācijā”. Baznīca nes Dieva valstību, kas viduslaikos Rietumeiropā tiek identificēta ar institucionālo Romas katoļu Baznīcu.

Baznīcas lokālā pārstāve hronikā ir Rīga kā „Dieva pilsēta” (tādējādi terminoloģiski sakrīt ar Augustīna attiecīgo jēdzienu), kas var tikt attiecināta arī uz visu Livoniju.⁸⁵ Tāpēc arī nereti hronikā Dieva valstība, Baznīca, Rīga un Livonija garīgi un jēdzieniski ir identas. Baznīca nes Dieva vārdu un kristību ar gara un varas ieročiem. Lai arī Roma sankcionē krusta karu, taču Rīga ir vietējās pasaules, Livonijas centrs: „Roma dāvā tiesības, bet Rīga kristī pagānus” (XIX, 7). Tāpēc ir pamats runāt par hronikas izteikti rīgcentrisko raksturu.

Hronika vēstī par Dieva žēlastību, kas iesākusies pie viena kristieša – misionāra Meinarda un pie viena ciema (*ūks kūla* ‘viens ciems’ – līvu val.) – Ikšķiles, noslēdzas pie kristīgās ticības nešanas gaitā tapušās Livonijas galvaspilsētas – Rīgas. Tā, veicot misiju kaimiņzemē Igaunijā, rada tur Baznīcu. Baznīca tās izplešanās gaitā (Meinards – Ikšķile – Bertolds – Alberts – Rīga) paceļas uz aizvien jauniem attīstības pakāpieniem. Hronikā pēdējais minētais šāds pakāpiens ir Providences jaunradītā būtiskā vēstures procesa sastāvdaļa Dieva pilsēta – Rīga, kas paceļ Dieva darba izpildi jaunā, augstākā pakāpē. Rīgas lielums, izcilība, esot kristīgās civilizācijas robežsituācijā, ir tās uzdevuma lielumā – kristīt apkārtējās tautas.

Ir iespējams skatīt Indriķa vēstures izpratni arī organiski, bibliska tēla veidā – kā Livonijas Baznīcas izaugsmi, kuru nosaka dievišķā providence.

Hronika sniedz ne tikai vēsturiskas zināšanas un dziļāku izpratni par tās atspoguļoto laikmetu, bet arī rosina no cita skatpunkta paraudzīties uz šodienīgiem

---

⁸⁵ Biļķins, V. *Indriķa Livonijas hronika...*, 22. lpp., 1. atsauce.

jautājumiem un izaicinājumiem, piemēram, uz mūsu nacionālās pašapziņas un identitātes jautājumiem.